

erfgoed brabant

JAARVERSLAG

2016

erfgoed brabant

BESTUURSVERSLAG 2016

Inhoudsopgave

Ten geleide	3
Profiel, kader en opdracht	4
Algemene beschouwingen	6
Actielijn 1: Kennis toegankelijk maken en ontsluiten	9
Actielijn 2: Kennis ontwikkelen en overdragen	13
Actielijn 3: Kennis maken met Verhalen van Brabant	19
Actielijn 4: Kennissen opbouwen en onderhouden	24
Actielijn 5: Samenwerking en nieuw beleid	31
Bedrijfsvoering	34
Medewerkers in 2016	44

Ten geleide

Waar mensen wonen en werken, laten zij sporen achter. Hoe wij met die sporen vandaag de dag omgaan, dat noemen wij erfgoed. Voor de een is dat oude troep die je tegen komt als je een parkeerkelder voor een nieuwbouwcomplex uitgraaft: lastig en vertragend. Voor de ander is het een waardevolle schat uit het verleden die we het liefst in een doosje willen doen. Erfgoed gaat over spullen, objecten van toen met een zeggingskracht voor nu.

Maar de laatste jaren is het besef doorgedrongen dat erfgoed vooral ook het werk van mensen is: de stoffelijke getuigenissen van onze voorouders waar wij ons vandaag de dag om bekommeren met het doel ze als *identifier* door te geven aan hen die na ons komen. Het gaat dus niet alleen om mooie oude spullen zelf, maar vooral ook om de mensen die zich inzetten voor het behoud van die spullen en de verhalen die daarbij horen. In hun zorg vinden die mensen elkaar. Erfgoed verbindt. In onze provincie zijn dan ook dagelijks talloze mensen in weer met het Brabantse erfgoed, als professional en als vrijwilliger.

“Connectie tussen collectie en community”, luidde daarom het motto van het werkplan 2016 van Erfgoed Brabant. Erfgoed draagt de Verhalen van Brabant, verhalen die onze provincie een eigen en herkenbaar gezicht geven, verhalen die waardevolle bronnen vormen bij ruimtelijke ontwikkelingen en toeristische ontsluiting van de regio, verhalen die vertellen waar we vandaan komen en wie we zijn, verhalen die ons boeien. Het verleden geeft reliëf aan het heden en zet onze weg uit naar de toekomst. Dat besef op het netvlies zien te krijgen en te houden bij de vele Brabanders is een van de kerntaken van Erfgoed Brabant. Daarnaast ondersteunen wij groepen betrokken Brabanders die zich actief inzetten voor dat erfgoed: heemkundigen, docenten, museummedewerkers, gemeenteambtenaren, wetenschappers, dialectliefhebbers, amateurarcheologen, monumentenmensen, archivariissen en vele anderen.

Noord-Brabant is gezegend met een dynamische en rijke erfgoedsector. Dat willen we graag zo houden. Op welke wijze Erfgoed Brabant zich in 2016 heeft ingezet als connector tussen collectie en community, kunt u lezen in dit inhoudelijk jaarverslag dat onder de naam 'bestuursverslag' bij de jaarrekening 2016 is gevoegd. Het bestuursverslag 2016 is samen met de jaarrekening 2016 getoetst en goedgekeurd door de raad van toezicht op 29 mei 2017.

We hebben veel aan de publieke waardering van erfgoed gedaan, velen met raad en daad geholpen en zijn overal zichtbaar geweest in het veld. En dat hebben we gedaan met een mooie club betrokken en gemotiveerde mensen. Samen zijn wij Erfgoed Brabant!

Patrick Timmermans,

Directeur-bestuurder Erfgoed Brabant
29 mei 2017

Profiel, kader en opdracht

Missie

Zonder erfgoed zijn we spoorloos. Erfgoed biedt ons een waardevol fundament voor ons leven hier en nu. Het verleden geeft reliëf aan het heden en zet onze weg uit naar de toekomst. Erfgoed laat zien waar je vandaan komt en waar je naartoe gaat. Erfgoed geeft de regio een eigen gezicht, een uniek profiel. Zonder kennis van het Verhaal van Brabant verdwijnt de kracht van de regionale identiteit en cultuur.

Erfgoed Brabant is het kennis- en expertisecentrum voor erfgoed in Noord-Brabant. Erfgoed Brabant ondersteunt en verbindt het erfgoedveld, het onderwijs, maatschappelijke partners en beleidsmakers in het verkennen, behouden en doorgeven van het veelzijdige verhaal van Brabant. Samen zorgen we ervoor dat erfgoed een inspirerende en vaste waarde blijft in de Brabantse samenleving van nu en straks.

Visie

Erfgoed gaat over de nalatenschap van onze voorouders, waar wij vandaag de dag iets mee moeten doen, opdat onze kinderen er ook nog iets aan hebben. Erfgoed is daarmee dynamisch en altijd gericht op overdracht. Daarom zetten wij in op kennisopbouw, deskundigheidsbevordering, ondersteuning en netwerkvorming. Zodat erfgoedwerkers, professionals en vrijwilligers, nog beter in staat zijn hun gewaardeerde werk te doen.

Maatschappelijke ontwikkelingen voeden deze visie. We leven middenin een tijd waarin de overheid, al dan niet gedwongen door bezuinigingen, een bescheidener positie gaat innemen. Ook de Brabanders moeten het meer en meer zelf uitzoeken met al die monumenten, museumstukken, archeologische vondsten, archieven, dialect en andere vormen van erfgoed. Maar we kunnen dit ook als een positieve ontwikkeling zien. We hebben het dan over de democratisering van erfgoed. Erfgoedbeleid is lange tijd alleen iets geweest van de wetenschap, van instituten, van een elitair publiek én van overheden. Een verhaal vanuit de ivoren toren, erfgoed met een hekje eromheen. Maar de laatste jaren is het besef doorgedrongen dat erfgoed van ons allemaal is, ons collectieve geheugen.

Daarmee is de zorgplicht die we gezamenlijk hebben om dat Verhaal van Brabant te behouden ook van ons allemaal geworden. Maar om die collectieve zorgplicht goed vorm te geven is wel iets essentieels nodig: je moet op allerhande aansprekende manieren met dat erfgoed in aanraking kunnen komen. En dat kan niet zonder aandacht voor het verhaal. Zonder beleving en kennis is het erfgoed een lege huls, een stapel stenen zonder betekenis. Dat verhaal moet verteld en telkens weer opnieuw verteld worden. In en buiten de klas: kennis en kennissen daar draait het om. Om onze gezamenlijke taak als erfgoedzorg optimaal te kunnen vervullen is kennis en kunde nodig. Die is voorwaardelijk om goed toegerust te zijn voor de taak die de Brabantse burger te wachten staat. Zodat al die mensen eigen initiatief kunnen nemen en samen de schouders eronder kunnen zetten, in duurzame allianties omdat men een gemeenschappelijk belang ziet om het erfgoed van Brabant te behouden. Dat is een wezenlijke taak: het goed informeren en equiperen van mensen, zodat het erfgoed er nog beter vanaf komt.

Waar het om gaat is dat we niet alleen in erfgoed zelf investeren, maar ook in de mensen die zich om dit erfgoed (moeten gaan) bekommeren. Alleen maar investeren in restauraties van monumenten en instandhouding van andersoortig erfgoed is uiteindelijk een ziellose weg. Want als je niet tegelijkertijd investeert in de instandhouders zelf als echte dragers, zorgdragers en overdragers van dat erfgoed, dan zal dat object het uiteindelijk niet redden. Dan blijft het verweesd achter, zonder menselijke bezieling. Dan dreigt vergetelheid, ruïne en sloop, omdat het ons niks meer zegt, omdat we het verhaal dat erbij hoort zijn verloren, omdat we samen niet meer de kennis hebben hoe en waarom we dat monument in stand moeten houden. Investeren in de erfhoeders zorgt voor verbreding van het maatschappelijk draagvlak voor erfgoed. En het zorgt tegelijkertijd voor sociale cohesie. Erfgoedgemeenschappen van mensen die elkaar vinden rondom de nalatenschap van onze voorouders en die er samen voor willen zorgen.

Provinciaal kader

De beleidskaders voor de provinciale opdracht aan Erfgoed Brabant voor 2016 zijn:

- Cultuuragenda 2020
- Beleidskader Erfgoed 2016-2020

Het werkplan en de begroting 2016 gaat uit van de bestaande kaders.

De rol die de provincie van Erfgoed Brabant verwacht is:

- Intermediair zijn tussen (provinciaal) beleid en het Brabantse veld van erfgoed en zijn afnemers
- Ervoor zorgen dat de erfgoedsector zijn rol in de Brabantse samenleving optimaal kan vervullen
- Werken voor, door en met het veld (samenwerken, vraag en aanbod afstemmen)

Inhoudelijke opdracht

De inhoudelijke opdracht voor 2016 bestaat uit zes onderdelen:

1. Ervoor zorgen dat kennis over erfgoed wordt behouden, beheerd en digitaal wordt overgedragen
2. Ervoor zorgen dat erfgoed wordt ontwikkeld, toegankelijk is en wordt ontsloten binnen en buiten het onderwijs
3. Ervoor zorgen dat mensen kennis maken met de Verhalen van Brabant
4. Zorgen voor deskundigheidsbevordering en het ondersteunen van professionals en vrijwilligers die in georganiseerd verband actief zijn het erfgoedveld
5. Samenwerking met partners in het Museumkwartier en met uitvoeringsorganisaties cultuur
6. Hierbij gaan we uit van een vrije ruimte in het werkplan van ongeveer 20% voor de implementatie van nieuw beleid

Deze zes onderdelen van de provinciale opdracht hebben wij verwerkt in vijf actielijnen en de activiteiten die de bedrijfsvoering betreffen. Hiervoor is gekozen om de benodigde vergelijking tussen werkplannen, begrotingen en jaarrekeningen zo weinig mogelijk geweld aan te doen.

Algemene beschouwingen

Inleiding

Dit hoofdstuk heeft als doel een korte analyse van de organisatie te geven. Welke beeld zien we wanneer we als het ware boven Erfgoed Brabant gaan hangen en van een afstandje naar de externe en interne ontwikkelingen in 2016 kijken.

Politieke rust

Het eerste dat opvalt is de relatieve rust aan het politieke front. De nut- en noodzaakdiscussie rondom de steuninstellingen die in de voorgaande beleidsperiode menig discussie in Provinciale Staten heeft bepaald, is verstomd. Dat heeft enerzijds te maken met een zelfbewust en actief handelend college van Gedeputeerde Staten, anderzijds met het feit dat Provinciale Staten op een hoger aggregatieniveau zijn gaan debatteren. Erfgoed is daarbij geen lastig agendapunt meer. De rust aan het politieke front heeft echter als keerzijde dat er niet veel contactmomenten met de statenleden zijn. Weten zij voldoende wat er gebeurt in het erfgoedveld en welke positie Erfgoed Brabant hierin inneemt?

In november 2015 is door Provinciale Staten een helder erfgoedkader vastgesteld. Hierin staat onder meer dat de provincie wil inzetten op:

- de verbeeldingskracht van de vier inhoudelijke verhaallijnen
- het duurzaam behoud en beheer van het erfgoed, zodat we het over vijftig jaar nog steeds kunnen beleven en doorgeven
- het intensiever laten samenwerken van erfgoedpartijen in veld
- het beter benutten van de energie van initiatieven uit de samenleving
- het in verbinding brengen van de kracht en waarde van erfgoed met andere sectoren
- het bevorderen van de integraliteit van de provinciale erfgoedcollecties
- het op orde hebben en houden van de basis van de erfgoedinfrastructuur

Erfgoed Brabant neemt binnen dit meerjarige beleidskader een vooraanstaande positie in. Wij worden samen met het Noordbrabants Museum gerekend tot de kernpartners.

Uitvoeringsorganisatie en intermediair

Het uitrollen van het erfgoedkader is in handen van Gedeputeerde Staten en de ambtelijke staf. Daar vindt goede afstemming mee plaats, op verschillende niveaus: we weten elkaar goed te vinden. Doorgaans zien we allemaal in dat we dezelfde doelen nastreven. De moeilijkheid die hierbij echter optreedt is dat de provincie niet alleen opdrachtgever van beleid is, maar zelf ook uitvoerder. Zo heeft de provincie de afgelopen jaren zelf zwaar ingezet op de herbestemming van grote erfgoedcomplexen in de categorieën religieus, militair, landgoederen/buitenplaatsen en industrieel. Deze inzet staat aan de basis van het leggen van meer focus binnen het hele provinciale erfgoedbeleid: zie hier het ontstaan van de vier verhaallijnen Religieus Brabant, Bevochten Brabant, Bestuurlijk Brabant en Innovatief Brabant. Hierop wordt door de provincie de komende jaren nadrukkelijk gestuurd. Erfgoed Brabant kan zich inhoudelijk goed in die lijnen vinden, zolang ze niet exclusief zijn. Immers, het veld waarin we actief zijn heeft misschien heel andere behoeften dan het acteren binnen deze vier verhaallijnen. Erfgoed Brabant is er voor de breedte van het veld en niet alleen voor de speerpunten in de diepte. Waar mogelijk en nodig zullen we uiteraard bevorderen dat het veld deze verhaallijnen

adopteert. Het fungeren als pure uitvoeringsorganisatie van provinciaal beleid en het acteren als eigenstandige intermediair binnen en voor het erfgoedveld: daar kan spanning op komen te staan. Zaak is om vooraf goed af te stemmen over verwachtingen over en weer, over heldere opdrachtverlening en duidelijk te communiceren wat tot de basiswerkzaamheden van Erfgoed Brabant behoort en wat aanvullend is. Al is het in 2016 in de vele gesprekken nog zoeken naar de juiste vorm geweest, al met al zijn we gelukkig met de inhoudelijke koers die met de komst van de vier verhaallijnen gevaren gaat worden. Wij denken met de provincie mee en vice versa.

Balans

De komst van de vier verhaallijnen biedt Erfgoed Brabant opnieuw de mogelijkheid een betere balans te brengen in wat tot haar kerntaken behoort: het publiek informeren over de waarde van erfgoed (kennis, inhoud) én het ondersteunen van mensen die zich actief inzetten voor dat erfgoed (kunde, instrumenteel). Die balans is de laatste jaren enigszins zoek geweest. We hebben vooral de focus gelegd op het tweedelijns ondersteunen. Mede onder invloed van de om zich heen grijpende digitalisering van het erfgoed en het erfgoedveld zien we nu andermaal kansen om meer nadruk te leggen op het eerstelijns werk. De combinatie van kennis en kunde, inhoudelijk en instrumenteel, eerste- en tweedelijns: daarin ligt het bestaansrecht en de grote kracht van Erfgoed Brabant. Bijkomend voordeel van het hernieuwde accent op direct publieksbereik middels websites, publicaties, audiovisuele producties, presentaties, debatten en evenementen is dat Erfgoed Brabant zelf ook beter in beeld komt.

Initiator, verbinder, facilitator, innovator

Onze positie is echter niet uniek. Er zijn vele spelers in het rijke Brabantse erfgoedveld actief. Van archiefbeheerders die ook aan publieksbereik doen en heemkundekoepels die ook studiedagen organiseren tot musea met educatieve taken en organisaties die wetgevende taken op het gebied van erfgoed hebben. En dan hebben we het nog eens niet over de vele belangenorganisaties en verenigingen van vrijwilligers op lokaal en regionaal niveau. Er is ooit berekend dat er op zaterdag meer mensen op de een of ander manier met erfgoed bezig zijn dan er leden van de KNVB op de voetbalvelden staan! Erfgoed Brabant probeert in dit veld initiator, verbinder, facilitator en innovator te zijn. We hebben zelf geen collectie, we schrijven geen historische boeken. Maar we hebben wel waardevolle instrumenten waar anderen hun voordeel mee kunnen doen. Daarin hebben we een sterke positie en die positie willen we graag houden en uitbouwen. Niet alleen, maar samen met onze partners in het veld.

Heroriëntatie

Een substantieel deel van de tijd van met name de directie is in 2016 besteed aan het voorbereiden van het beleid voor de komende jaren, beleid dat in lijn moet staan met het provinciale erfgoedkader. Erfgoed Brabant ziet voor zichzelf de volgende taken weggelegd:

- het bevorderen van erfgoedbewustzijn onder een groot publiek (Informatie, Kennis)
- het ondersteunen van erfgoedinstellingen en erfgoedwerkers (Expertise, Kunde)
- het verbinden in netwerken (Verbinding, Kennissen)

Dit leidt tot een heroriëntatie van onze werkzaamheden. We verdelen die activiteiten in drie programmalijnen, die nauw met elkaar verweven zijn: Platform, Academie en Netwerk. Uitwerking van deze lijnen vindt plaats in het werkplan 2017. Op deze manier hopen we ook focus binnen de grote en diverse hoeveelheid aan activiteiten aan te brengen. Ook dit kan de positionering van Erfgoed Brabant in het veld ten goede komen.

De nieuwe focus kan alleen maar slagen wanneer we onze organisatie daarop inrichten. Er zal voldoende personeel beschikbaar moeten zijn om de gezamenlijk geformuleerde ambities waar te maken: vaste fte's en projectmedewerkers, waarbij we in het bijzonder willen inzetten op de inzet van jongeren. De inhoudelijke vier verhaallijnen in de organisatie inbedden is van belang om zelf richting het veld dienaangaand te kunnen acteren. En dat betekent dat er binnen Erfgoed Brabant een juiste mix moet zijn van inhoudelijke en instrumentele kennis van erfgoed. Die competenties moeten, waar nodig, nader ontwikkeld worden.

Fundament

Tot slot zien we in toenemende mate dat erfgoed geen leuke hobby van liefhebbers is, maar een voedende waarde binnen allerhande maatschappelijke domeinen. Erfgoed geeft daarbij reliëf, perspectief en verdieping. Je zou zelfs kunnen opperen dat erfgoed de ontbrekende factor is binnen het duurzaamheidsdenken van Telos: wij voegen aan 'people', 'planet' en 'profit' de factor 'profile' toe. Met groeiende zelfbewustzijn durven we te zeggen dat erfgoed naast ecologische, economische en sociale duurzaamheid de culturele duurzaamheid vertegenwoordigt. Erfgoed en kunst, erfgoed en leefbaarheid, erfgoed en economie, erfgoed en ruimtelijke ordening, erfgoed en ecologie: deze velden vertonen steeds meer overlappen. Het verder exploreren van deze interactie is belangrijk om erfgoed de positie te geven die het verdient: van ornament naar fundament.

Actielijn 1: Kennis toegankelijk maken en ontsluiten

Inleiding

In toenemende mate geldt voor onze samenleving: wat niet op het web te vinden is, bestaat niet. Hoe belangrijk de fysieke ervaring van erfgoed ook is, als de toegang er via internet niet is, zal dit erfgoed drastisch in betekenis afnemen, simpelweg omdat men het niet kent. Het geven van een gezicht aan het Brabantse erfgoed op het web voorziet in een actuele behoefte aan digitale toegankelijkheid.

Ook in 2016 lag hier een belangrijke opgave voor Erfgoed Brabant: het door digitalisering bijbrengen van kennis van en begrip voor regionaal erfgoed bij een brede groep mensen, zodat zij ervan kunnen genieten en er actief betrokken bij kunnen raken. Goed toegankelijke erfgoed informatie leidt daarnaast tot een goed geïnformeerd erfgoedveld en het vergroot de toegang van erfgoedinstellingen tot actuele digitale technologie. Het bevorderen van digitale toegankelijkheid in erfgoedland is maatschappelijk relevant voor Erfgoed Brabant, juist ook omdat deze taak door geen enkele andere instelling of bedrijf integraal uitgevoerd wordt.

Wij ondersteunden in 2016 de digitalisering van erfgoed op twee manieren: het faciliteren van partijen die de inhoud van erfgoed gezamenlijk via een centraal systeem duurzaam willen ontsluiten en het ondersteunen van partijen die willen informeren en geïnformeerd willen worden over de activiteiten en actualiteiten in de regionale erfgoedwereld. Voor beide instrumenten geldt dat we interactiviteit (halen en brengen) hoog in het vaandel hebben staan.

De actielijn 'Kennis toegankelijk maken en ontsluiten' sluit aan bij de provinciale opdracht 1: 'Ervoor zorgen dat kennis over erfgoed wordt behouden, beheerd en digitaal wordt overgedragen'. Binnen deze actielijn ondernam Erfgoed Brabant in 2016 de volgende hoofdactiviteiten:

- Erfgoed Portal Brabant / Website
- Brabant Cloud / Thuis in Brabant

Erfgoed Portal Brabant / Website

Het jaar 2016 stond in het teken van het optimaliseren van de actualiteits- en kenniswaarde van de herziene website van Erfgoed Brabant, die begin 2015 operationeel werd. Die website bestaat uit drie onderdelen: corporate informatie van Erfgoed Brabant; inhoudelijke en instrumentele informatie door Erfgoed Brabant; en inhoudelijke en instrumentele informatie van derden (personen en organisaties in het erfgoedveld). Dat we in 2016 de beoogde resultaten grotendeels hebben gehaald is met name te danken aan de beschikbaarheid van een tijdelijke coördinator/webmaster. Die is noodzakelijk gebleken om agenda en nieuws actueel te houden, nieuwsbrieven samen te stellen en ook om de inhoud van de website consistenter en uniformer te maken. Hoewel alle medewerkers van Erfgoed Brabant bijdragen leveren en het belang van dit digitaal communicatiekanaal bij eenieder op het netvlies staat, zorgde de coördinerende rol van de webmaster voor optimale actualiteits- en kenniswaarde van de website.

De website functioneerde in 2016 naar behoren en is door het erfgoedveld goed gebruikt: 48.664 sessies, 32.879 gebruikers en 34% herhaalbezoeken. Het gebruik is vergelijkbaar met het jaar

daarvoor, terwijl er in 2016 geen Brabantse Erfgoedprijs was die in 2015 veel verkeer genereerde. Het herhaalbezoek is iets hoger dan in 2015.

De volgende specifieke activiteiten zijn in 2016 uitgevoerd:

- Dynamisch beheer: dagelijkse invoer actuele data (nieuws, agenda, activiteitenoverzicht, etc).
- Nader inrichten onderdeel Kennisplatform: relevante beleidsnota's en andere publicaties zijn beschikbaar, het onderdeel FAQ's is gerealiseerd, we bieden online instructies voor verschillende werkzaamheden, we delen best practices, afgesloten projecten zijn gearchiveerd. Actuele gegevens en kengetallen met betrekking tot de regionale basisinfrastructuur erfgoed zijn verzameld en in een infographic samengebracht die begin 2017 online is gegaan.
- Bevorderen van het aanleveren van content vanuit het erfgoedveld, onder meer in samenwerking met Brabants Heem.
- Onderzoek uitbouw webwinkel voor derden: de hiervoor uitgevoerde pilot heeft laten zien dat dit technisch en organisatorisch goed mogelijk is. De oplevering van de verbeterde webwinkel is voorzien in het eerste kwartaal van 2017. Ondertussen is een alternatief verkend: de verkoop van onze producten via de brede etalage van www.bol.com, dit vanuit de gedachte dat je ook moet zijn waar je klanten zijn. Dit experiment smaakt naar meer: de incidentele verkoop van publicaties is in het laatste kwartaal van 2016 toegenomen.
- Extra inzet social media: kanalen zijn geactualiseerd en meer medewerkers zijn actief op social media geworden.
- Voorstel doorontwikkeling portal in het kader van beleidskader Erfgoed 2016-2020 (afstemming met de vier verhaallijnen) en beleidsplan Erfgoed Brabant 2017-2020: opgeleverd in najaar 2016, implementatie in het werkplan 2017.

De volgende specifieke activiteiten zijn niet, deels of niet volledig gerealiseerd:

- Extra inzet op de digitale ontsluiting van bestaande en nieuwe audiovisuele middelen (zie ook hierna onder Brabant Cloud / Thuis in Brabant).
- Communicatiestrategie uitwerken: verhouding Erfgoed Portal Brabant, Thuis in Brabant en Brabant Cloud.
- Training medewerkers Erfgoed Brabant: webteksten schrijven en beeldcommunicatie.
- Afstemming informatievoorziening op gezamenlijk cultuurplatform MEST online.

Het eerste punt heeft minder prioriteit gehad, omdat we deze aansprekende middelen bij nader inzien beter kunnen inzetten op het nieuw te ontwikkelen platform dat eind 2017 actief moet zijn. De andere drie punten hangen nauw met elkaar samen: de nieuw aan te trekken medewerker communicatie moet zich hierover buigen vanaf het eerste kwartaal van 2017. Onderlegger voor verdere acties is de nog vast te stellen corporate communicatiestrategie. Daarom zijn deze activiteiten on hold gezet. Een klankbordgroep hebben we om dezelfde redenen nog niet samen laten komen; en ook hebben we besloten de digitale enquête pas in 2017 uit te voeren, als onze communicatiestrategie is vastgesteld.

Onvoorzien maar nuttig was de inzet die Erfgoed Brabant heeft gepleegd voor de nieuwe provinciale communicatiecampagne voor het brede publiek "Er zit meer Brabant in jou dan je denkt". Deze campagne sluit goed aan bij de visie en doelstellingen van Erfgoed Brabant. De provincie heeft deze campagne betaald, bureau Connect is verantwoordelijk voor de uitvoering en Erfgoed Brabant is gepositioneerd als de afzender. In september 2016 is de publiekscampagne van start gegaan met een

attentiefase: onder meer visuals op bussen, in de kranten en op posters. Om de interactiviteit en betrokkenheid van het brede publiek te bevorderen lanceerde Erfgoed Brabant de bijbehorende website www.brabantserfgoed.nl. Dit hebben we gedaan omdat onze huidige website zich niet echt richt tot het brede publiek, maar op de ondersteuning van de erfgoedwerkers. Met de nieuwe website lopen we vooruit op het nieuwe accent op eerstelijns publieksbereik dat we in de nieuwe beleidsperiode 2017-2020 willen leggen. De website wordt in 2017 uitgebouwd tot het nieuwe gezamenlijke webplatform. Zo kan de corporate website van Erfgoed Brabant gewoon in de lucht blijven en actueel gehouden worden.

Brabant Cloud / Thuis in Brabant

Speerpunten in het jaar 2016 waren de technische doorontwikkeling van de Brabant Cloud, de ingebruikname van het collectieregistratiesysteem Memorix Maior, het aansluiten van nieuwe deelnemers en het opzetten van een ondersteuningsstructuur voor de deelnemers. De druk op de beschikbare uren werd aanmerkelijk verlicht door de inzet van een extra medewerker digitalisering.

De volgende specifieke activiteiten zijn in 2016 uitgevoerd:

- Oplevering van HUB3 als achterliggende technische infrastructuur voor de Brabant Cloud: het systeem werkt, maar heeft nog enkele kinderziekten.
- Koppeling van Thuis in Brabant aan de nieuwe HUB3-infrastructuur. De portal werd door 340.000 bezoekers bezocht, wat resulteerde in 1.600.000 paginaweergaves. Een daling van respectievelijk 22% en 20%. Deze werd veroorzaakt door de overgang naar de nieuwe HUB, hetgeen gepaard ging met een aantal technische problemen en een grote storing tijdens de zomervakantie. Positief is dat het aantal te doorzoeken erfgoedbronnen op Thuis in Brabant in 2016 met 5% is gestegen: van 700.000 records naar 735.000 records.
- Ingebruikname van Memorix Maior als collectieregistratiesysteem voor Brabantse collectiebeherende erfgoedinstellingen.
- Organiseren van een proefperiode en trainingen voor (potentiële) gebruikers van Memorix Maior.
- Actieve acquisitie met als resultaat 22 nieuwe betalende deelnemers, totaal eind 2016: 31 collectiebeherende instellingen.
- Productie i.s.m. Eendracht Films van de eerste reeks van zes afleveringen van de audiovisuele serie 'Brabantse Helden' voor regionale Omroep Brabant en duurzame digitale ontsluiting op het nieuwe webplatform.
- Organisatie studiedag 'Goud in handen! Collecties Online' op 22 november in de Cacaofabriek november te Helmond. Geslaagde bijeenkomst met bijna 100 deelnemers: nieuwe deelnemers Brabant Cloud op het podium, presentaties best practices, inhoudelijke verdieping in workshops, praktische informatie, netwerkmoment, kweken ambassadeurschap en communityvorming. Behoefte aan dit soort bijeenkomsten blijkt groot: 86% van de deelnemers vond de dag geslaagd, 75% wil jaarlijks een dergelijk evenement. Er waren ook landelijke deelnemers, die vrijwel unaniem aangaven dat Noord-Brabant wat de digitalisering van erfgoed betreft een voortrekkersrol vervult.
- Eerste opzet gemaakt voor de ondersteuningsstructuur door de implementatie van een online helpdesk/ticketsysteem voor de deelnemers van de Brabant Cloud / Memorix Maior.

- Met een externe partij (Dynamic Concepts) is er een start gemaakt met een online klanttevredenheidsonderzoek voor de deelnemers die hebben deelgenomen aan de proefperiode Memorix Maior. Resultaten volgen in voorjaar 2017.
- Vertegenwoordiging in landelijke en internationale netwerken: intensief overleg met landelijke spelers op het gebied van digitalisering van erfgoed om meer samen op te trekken in de ontwikkeling; vertegenwoordiging in het landelijk Netwerk Digitaal Erfgoed: visievorming, en ideeënuitswisseling en afstemming activiteiten.

De volgende specifieke activiteiten zijn niet, deels of niet volledig gerealiseerd:

- Ontsluiting van audiovisuele collecties: er is een start gemaakt met de metadatering van deze collecties (Kalender van Ooit en Spoorzoeker) in Memorix Maior, maar deze collecties zijn nog niet online beschikbaar gesteld. Dat zal in het eerste kwartaal van 2017 plaatsvinden.
- Organisatie van lokale invoerdagen voor Memorix Maior i.s.m. Brabantse bibliotheken en Cubiss: vanwege uitlopende en intensieve werkzaamheden met betrekking tot de ondersteuning van partijen in de proefperiode van Memorix Maior zijn we hier niet aan toegekomen.
- Versterking digitale samenwerking met aanverwante provinciale organisaties: komt in 2017 op de agenda van het op te zetten samenwerkingsverband. Met Brabant-Collectie, het Noordbrabants Museum en het Provinciaal Depot voor Bodemvondsten zijn reeds contacten gelegd en contracten gesloten.
- Opstellen voorstel integratie van de vier verhaallijnen binnen de Brabant Cloud: wordt opgenomen binnen nieuw platform dat eind 2017 online komt.

Actielijn 2: Kennis ontwikkelen en overdragen

Inleiding

Het is van belang dat we, wil erfgoed ook in de toekomst een waardevolle inspiratiebron zijn, blijven investeren in het inspireren, opleiden en equiperen van steeds nieuwe en andere generaties mensen die de zorg voor het regionaal erfgoed op zich nemen. Dat betekent dat Erfgoed Brabant zich ook in 2016 bleef inzetten voor erfgoededucatie binnen het reguliere onderwijs, met name in het primair onderwijs. We deden dat met onze bestaande en nieuwe lesproducten, maar ook door de inzet op de kwalitatieve verbetering en verankering van erfgoededucatie (Cultuureducatie met Kwaliteit).

Echter, ook buiten het klaslokaal bestaat grote behoefte aan kennisontwikkeling en kennisoverdracht. Amateurs en professionals die nu reeds actief zijn in het erfgoedveld kunnen vaak een educatief steuntje in de rug gebruiken. Hoe kunnen zij hun gewaardeerde werk nog beter uitvoeren? Voor deze *education permanente* zetten we in 2016 wederom het instrument van de Erfgoed Academie Brabant in. Bij de ontwikkeling en overdracht van kennis hoort (wetenschappelijk) onderzoek en de valorisatie daarvan.

Doel van de actielijn 'Kennis ontwikkelen en overdragen' is dat kennis over het behouden, herontwikkelen en beleven van erfgoed in samenhang wordt ontwikkeld en ontsloten voor professionals en burgers. Leerlingen zijn hierbij een belangrijke groep: zij zijn onze toekomstige erfgoedwerkers. Zij leren van vakbekwame docenten dat hun omgeving betekenisvol is en iets met hen zelf te maken heeft. Zo krijgt een brede groep mensen kennis over erfgoed. Dit leidt tot meer betrokkenheid en participatie.

Deze actielijn sluit aan bij de provinciale opdracht 2: 'Ervoor zorgen dat erfgoed wordt ontwikkeld, toegankelijk is en wordt ontsloten binnen en buiten het onderwijs' en bij opdracht 4: 'Zorgen voor deskundigheidsbevordering en het ondersteunen van professionals en vrijwilligers die in georganiseerd verband actief zijn in het erfgoedveld.' Binnen deze actielijn ondernam Erfgoed Brabant in 2016 de volgende hoofdactiviteiten:

- Onderhoud en doorontwikkeling bestaande producten erfgoededucatie
- Cultuureducatie met Kwaliteit
- Erfgoed Academie Brabant

Onderhoud en doorontwikkeling bestaande producten erfgoededucatie

In maart 2016 ontvingen alle basisscholen in Noord-Brabant een geactualiseerde folder met daarin een overzicht van ons onderwijsaanbod. Daarnaast zijn twee goed gelezen educatienieuwsbrieven verzonden, boordevol tips voor goede erfgoededucatie. In iedere educatienieuwsbrief geven we suggesties voor het praten over tradities in de klas. Deze suggesties zijn ook te vinden op onze website.

Van onze bestaande educatieve projecten hebben we 18 exemplaren van het project *Tonnie en Kee in Keutelree* en 4 exemplaren van *Zo gaat de molen* verkocht. De eerder ontwikkelde versies van *Jet*

en *Jan. Jong in 1910* (op 34 plaatsen) en *Overgisteren* (op 19 plaatsen) draaiden in 2016 gewoon door en trokken meer dan 20.000 leerlingen. Het educatief project *Expeditie Heilige Huisjes* trok als vanouds enkele duizenden leerlingen. Verder worden in heel Brabant de *leskist Middeleeuwen* en de *leskist Romeinen in Noord-Brabant* uitgeleend. Binnen het bestaande aanbod aan erfgoededucatieprojecten is de *leskist Romeinen in Noord-Brabant* met zijn bijna twintig jaar veruit het oudst. Nog altijd worden de authentieke voorwerpen en replica's uit de leskist op veel scholen in de hele provincie gebruikt, blijkt uit navraag onder de gebruikers. Om te zorgen dat de kist weer een aantal jaar mee kan hebben we de handleidingen en de werkbladen in een nieuw jasje gestoken en is er een betere indeling van de mappen gemaakt. Omdat de kist zelf en de voorwerpen ook na 20 jaar nog altijd hun didactische kracht hebben behouden, hebben we die gelaten zoals ze zijn. Het gebruik van de Romeinse leskist kreeg in 2016 nog een extra impuls door de koppeling met de Nationale Archeologiedagen, waarbij archeologen aan de hand van de leskist in de klas presentaties gaven.

In 2016 bereikten we meer dan 40.000 leerlingen met het project *Museumschatjes*. De middelen hiervoor zijn in eerste instantie uit de eigen exploitatie gefinancierd; de provincie verhoogde het budget met 25.000 euro, waardoor we meer leerlingen konden laten deelnemen. Het feit dat *Museumschatjes* in een paar dagen tijd was volgetekend, laat zien dat er veel behoefte is aan deze activiteit. De leerlingen konden in oktober en november gratis naar een van de 85 deelnemende musea in Brabant. In het verlengde van dit succesvolle project vroeg de provincie ons een voorstel te schrijven om nog meer leerlingen naar het museum te krijgen. Twee van onze suggesties zijn gehonoreerd: het aantal plekken voor leerlingen om deel te nemen aan *Museumschatjes 2017* wordt verhoogd naar 50.000 en het project wordt verlengd, en verder gaat Erfgoed Brabant uitzoeken of een dergelijk project ook kans van slagen heeft in het voortgezet onderwijs. Deze pilot zal in 2017 gaan plaatsvinden.

Wat is het je waard?, een project van de gemeente Veghel dat we in 2014 in het kader van het investeringsprogramma erfgoededucatie hebben gefinancierd, hebben we in 2015 uitgerold in drie gemeenten: Heusden, Cranendonck en Waalwijk. In 2016 kwam daar Roosendaal bij. *Wat is het je waard?* is een educatieproject voor groep 8 van het basisonderwijs. In het project staat het afwegen van dilemma's in oorlogstijd centraal. De leerlingen leven zich in in de keuzes die mensen moesten maken en ontdekken tegelijkertijd wat zij zelf van waarde vinden.

Verder bestaat er al enige tijd behoefte binnen het aanbod aan erfgoededucatieprojecten aan een nieuw project voor de laagste groepen van het basisonderwijs. Daarom is in 2016 is een begin gemaakt met het ontwikkelen van het project *Op de toren zit een haan* (over het voeden van het primair bewustzijn van de eigen erfgoedomgeving van de kleuter). In het project wordt samengewerkt met een expertgroep van pabostudenten en kleuterleerkrachten. De conceptuele ontwikkeling is in handen van Zeeman & de Regt Onderwijskundigen. Het educatieproduct wordt begin 2017 opgeleverd. Daarmee zijn dan alle leerdoelen voor erfgoededucatie binnen het primair onderwijs te vinden in ons aanbod van lesprojecten. Deze producten sluiten alle aan bij de uitgangspunten van de eerder ontwikkelde *Wijzer met erfgoededucatie*.

Om goed op de hoogte te blijven van nieuwe trends en ontwikkeling binnen het vakgebied namen de educatief medewerkers van Erfgoed Brabant ook in 2016 deel aan diverse landelijke en provinciale netwerken, zoals het landelijk vakoverleg erfgoededucatie, de KAN-EB en het Netwerk Intermediairs Cultuureducatie.

De volgende specifieke activiteiten zijn niet, deels of niet volledig gerealiseerd:

- Uitzetten project Kunst en Erfgoed: in het proces bleek qua methodiek de doelstellingen van dit educatieproject te ver uiteenliepen; daarop is in goed overleg met partner Kunstbalie besloten het project te annuleren. De kennis die we hebben opgedaan is desondanks waardevol gebleken.
- Educatief deelproject veranderingstraject streekmuseum Jan uten Houte: vraag is nog niet nader gearticuleerd, museum had andere prioriteiten.
- Onderzoek mogelijkheden erfgoededucatie binnen de Brabant Cloud en vier verhaallijnen: initiërende gesprekken hebben plaatsgevonden, verdere planvorming in 2017 in het kader van het nieuwe webplatform.

Cultuureducatie met Kwaliteit

In 2013 werd de provinciale aanvraag Cultuureducatie met Kwaliteit toegekend door het Fonds Cultuurparticipatie. Kunstbalie en Erfgoed Brabant investeerden in de verbetering van de kwaliteit van cultuuronderwijs op Brabantse basisscholen. Hierdoor kwam er in de periode 2013 tot en met 2016 ieder jaar ruim 900.000 euro extra vanuit de rijksoverheid (Fonds Cultuurparticipatie) naar Noord-Brabant. Kunstbalie en Erfgoed Brabant werkten hierin samen met 27 Brabantse gemeenten. In 2013 zijn 88 basisscholen en 2 scholen voor voortgezet onderwijs gestart met het project 'De Cultuur Loper'. Dit door Kunstbalie en Erfgoed Brabant ontwikkelde instrument is de Brabantse manier om Cultuureducatie met Kwaliteit uit te voeren.

In 2016 is het aantal deelnemende scholen opgelopen tot 184. Er zijn vooral stappen gezet wat betreft de ontwikkeling van het Cultureel Zelfportret. Dit instrument geeft leerkrachten de mogelijkheid de culturele ontwikkeling van hun leerlingen te volgen. Ook werkten we verder aan de ontwikkeling van de trajectstappen. Daarnaast begeleidden we een aantal scholen door middel van teambijeenkomsten. Ook begeleidden we op een school een erfgoedweek.

In 2016 zijn er diverse cursussen en workshops gegeven aan erfgoedwerkers, leerkrachten en pabostudenten. Zo werd de cursus *Wijzer met erfgoededucatie* gegeven in het Klok- en Peelmuseum in Asten en in het Noordbrabants Museum. Verder organiseerden we de workshop *Spelen met gedrag* voor medewerkers van Museum Ceuculum, Oorlogsmuseum Overloon en een aantal musea in Helmond. De workshop *Erfgoed & Creativiteit* gaven we twee keer aan intermediairs en icc-ers. En pabostudenten hebben we meegenomen naar de permanente expositie *Het verhaal van Brabant* in het Noordbrabants Museum.

Binnen Cultuureducatie met Kwaliteit wil Erfgoed Brabant goede initiatieven op het gebied van erfgoededucatie financieel en inhoudelijk ondersteunen. In 2016 was 20.000 euro beschikbaar in het investeringsprogramma. Erfgoedinstellingen konden (altijd samen met een school) een aanvraag doen om hun projectidee te kunnen uitvoeren. In 2016 hebben we op deze manier twee projectideeën, van Eindhoven Museum en H19 centrum voor de kunsten, kunnen helpen. De realisatie van deze projecten verwachten we deels in 2017. In 2016 werden reeds eerder gehonoreerde projecten in het Stadsarchief Oss, het Noordbrabants Museum en het Klok- en Peelmuseum afgerond.

Op 8 december 2016 vond de landelijke slotconferentie Cultuureducatie met Kwaliteit plaats in de Brabanthallen in 's-Hertogenbosch. Samen met Kunstbalie en het Fonds Cultuurparticipatie

organiseerde Erfgoed Brabant een geslaagde en inspirerende dag met meer dan 400 bezoekers. Om een evaluerend beeld te geven van vier jaar Cultuureducatie met Kwaliteit maakte Erfgoed Brabant een interactieve vensterplaat. Daarop is een overzicht te vinden van de diverse activiteiten die Erfgoed Brabant tussen 2013 en 2016 ondernam binnen het project Cultuureducatie met Kwaliteit.

In 2016 werd bekend dat het ministerie van OCW de regeling Cultuureducatie met Kwaliteit met vier jaar verlengd (2017-2020). Kunstbalie, Erfgoed Brabant en de provincie besloten om opnieuw een aanvraag te doen bij deze regeling. Ambitie is om het aantal deelnemende gemeenten uit te breiden naar 45. Op 1 maart 2017 werd duidelijk dat onze aanvraag is goedgekeurd en dat er inderdaad 45 gemeenten de komende vier jaar gaan meedoen met de Cultuurloper.

Erfgoed Academie Brabant

De Erfgoed Academie Brabant is het deskundigheidsprogramma van Erfgoed Brabant. Het richt zich op alle amateurs en professionals die zich bezighouden met cultureel erfgoed, geschiedenis, identiteit, streektaal en volkscultuur in Brabant. De Erfgoed Academie Brabant stelt erfgoedwerkers in staat goed geëquipeerd te raken, zodat de gezamenlijke slagkracht van hun werk vergroot wordt. Verdere doelstellingen zijn het bundelen van een versnipperd aanbod en het bieden van een verticale kennisketen: wetenschappelijk onderzoek paren aan maatschappelijke valorisatie. Kennisopbouw en kennisoverdracht moeten ertoe leiden dat de erfgoedsector professioneel invulling kan geven aan de werkzaamheden en dat de samenleving toegang heeft tot kennis en vaardigheden in erfgoed.

De volgende specifieke activiteiten vonden in 2016 plaats:

- *Congres Waardevol! Culturele duurzaamheid en regionaal erfgoedbeleid*
Op 3 maart 2016 organiseerden Erfgoed Brabant en FARO (Vlaams Steunpunt voor Cultureel Erfgoed) dit congres in de Verkadefabriek. Deze dag bracht bijna 70 bestuurders, beleidsmakers, erfgoedprofessionals, wetenschappers en deskundigen uit verwante domeinen uit Nederland en Vlaanderen samen om met elkaar de betekenis te verkennen van erfgoed voor regionale en lokale gemeenschappen. Met Clair Polak als uitstekend sturende en prikkelende dagvoorzitter wisselden de deelnemers uit Nederland, Vlaanderen en het verre buitenland ervaringen uit om zo een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van een visie op erfgoed voor de toekomst. In het middagprogramma waren er vijf werksessies, waarin goede erfgoedinitiatieven in de Noord-Brabantse en Vlaamse context werden verkend met de vraag hoe ze onderdeel kunnen worden van erfgoedbeleid dat bijdraagt aan sociale, economische en culturele duurzaamheid. De geselecteerde erfgoedinitiatieven waren goede voorbeelden van de koppeling van erfgoed aan andere maatschappelijke opgaven, zoals (ouderen)zorg, leefbaarheid, gemeenschapsvorming, de vorming van mondige en betrokken burgers en de ontwikkeling van nieuwe verdienmodellen in economie en toerisme.
- *Begeleidingstraject Streekmusea*
Musea met cultuurhistorische collecties ondervinden dat de hedendaagse bezoeker meer wil dan een 'uitstalling' van voorwerpen. Zo ook Heemkundig Streekmuseum Jan Uten Houte in Etten-Leur, dat dit probleem bij adresseerde bij Erfgoed Brabant en vroeg om begeleiding om toekomstbestendig te worden. We gingen met het museum intensief aan de slag om de eigen organisatie onder de loep te nemen en stappen te zetten ter versterking van de positie (training SWOT-analyse: 18 deelnemers, training doelgroepenanalyse: 18 deelnemers,

training relatie met gemeente: 12 deelnemers). We hebben van dat proces op onze website verslag gedaan in een zestal filmpjes en daaraan aanvullende informatie toegevoegd. Dit alles om ook andere musea ondersteuning te bieden in vergelijkbare processen. Tegelijkertijd hebben we het initiatief genomen om halfjaarlijks een netwerkbijeenkomst voor streekmusea in Brabant te organiseren, waarin het 'van en met elkaar leren' in de praktijk gebracht wordt: steeds staat een bepaald aspect van het museumwerk centraal en kunnen de deelnemers kennis delen. Inmiddels hebben vier Brabantbrede netwerkbijeenkomsten plaatsgevonden. Tevens hebben in het voorjaar van 2016 de cultuurhistorische musea in de Baronie het initiatief genomen om mogelijkheden voor verdergaande samenwerking te verkennen. Naar aanleiding van dit traject ontwikkelde de Academie ook een traject voor heemkundekringen. Dit loopt van september 2016 tot maart 2017.

- *Archeologie en vrijwilligers*

Binnen de Erfgoed Academie Brabant is er speciale aandacht gevraagd voor archeologie. Doel hiervan is kennisbevordering, kennisoverdracht en kennisontwikkeling in het archeologisch veld, met speciale aandacht voor vrijwilligers. Hiervoor zijn een aantal deelprojecten en activiteiten opgezet, zoals de cursussen 'Deponeren kun je leren' (13 deelnemers) en 'Geologie en bodemkunde' (36 deelnemers). Op 14, 15 en 16 oktober 2016 vonden de Nationale Archeologiedagen plaats. De Nationale Archeologiedagen zijn de dagen waarop iedere Nederlander die geïnteresseerd is in het land waar hij (op) woont, kennis kan maken met alle facetten van de archeologie in Nederland. In 2016 deed Noord-Brabant voor de eerste keer mee. Ter voorbereiding op de dagen organiseerde Erfgoed Brabant op 14 juli 2016 een informatie- en inspiratiebijeenkomst. Verder verzorgden wij de regionale coördinatie en communicatie. Het accent in onze regio lag daarbij op de archeologische vrijwilligers. In Noord-Brabant vonden meer dan 30 activiteiten in het kader van de Nationale Archeologiedagen plaats.

- *Activiteitenprogramma 2016*

Naast het bieden van informatie over trainingen, lezingen, cursussen en dergelijk activiteiten op de website van Erfgoed Brabant, werd er in 2016 een uitgebalanceerd (vaak ook in samenwerking met partners) kennisprogramma samengesteld dat over het algemeen positief beoordeeld is. Honderden deelnemers hebben in 2016 via de Erfgoed Academie Brabant een cursus, college, netwerkbijeenkomst of workshop. Het programma bestond uit de volgende onderdelen:

- *Valorisering:*
  - Cursus Regionale geschiedbeoefening: 25 deelnemers
  - Zomercursus Brabanders: taal, cultuur en identiteit i.s.m. HOVO Senioren Academie, 2 dagen: 28 deelnemers
  - Inspiratiereeksen Rijke Roomse Leven i.s.m. KBO Brabant, 2 edities: 31 deelnemers
  - Bijeenkomst uitreiking scriptieprijs Brabantse geschiedenis: 30 deelnemers
- *Deskundigheidsbevordering:*
  - Studiedag Social Media: 11 deelnemers
  - Studieochtend Collectiebeheer: 9 deelnemers
  - Cursus Word molengids! i.s.m. Gilde van Vrijwillige Molenaars, 2 edities: 21 deelnemers
  - Studiedag Historisch Geografisch Informatiesysteem, 2 edities: 71 deelnemers

- Informatiebijeenkomst Erfgoedwet voor vrijwilligers i.s.m. Monumentenhuis Brabant: 22 deelnemers
- Studieochtend Storytelling: 12 deelnemers
- Erfgoedcolleges, 6 edities: 276 deelnemers
- o Netwerkbijeenkomsten:
  - Bomen in en over de archeologische bodem: niet doorgegaan, te weinig aanmeldingen
  - Storytelling in streekmusea: 35 deelnemers
  - Storytelling: 18 deelnemers
- *Leerstoelen Cultuur in Brabant en Diversiteit in Taal en Cultuur*

Vanuit de Erfgoed Academie Brabant worden ook de leerstoelen Cultuur in Brabant en Diversiteit in Taal en Cultuur aan Tilburg University beheerd. Zo worden de activiteiten van de academie gevoed met wetenschappelijk en theoretische reflectie en kan anderzijds de wetenschap zo haar valoriserende taak vormgeven. De goede samenwerking tussen beide leerstoelhouders en de beschikbaarheid van aanvullend budget vanuit de Academie heeft ertoe geleid dat een aio aangesteld kon worden. Deze promovenda verdedigt haar proefschrift over identificatieprocessen in het dagelijks leven van de Brabanders op 9 juni 2017. Vanuit de leerstoel Diversiteit in Taal en Cultuur is in 2016 een bijdrage geleverd aan realisatie van de Elektronische Woordenbank van Nederlandse Dialecten, die in de loop van 2017 wordt opgeleverd. Voor verdere (autonome) activiteiten van de leerstoelen wordt hier verwezen naar hun jaarverslagen.

Als project liep de Erfgoed Academie Brabant op 31 december 2016 af. Omdat de Academie een succes is geweest in de afgelopen jaren maar tegelijkertijd meer tijd voor verdieping en borging verdient, heeft Erfgoed Brabant besloten om de Academie op te nemen als vaste programmalijn in haar exploitatie vanaf 2017. Hiervoor zijn andermaal provinciale middelen in het vooruitzicht gesteld. Dat is ook de reden waarom er ook niet een apart financieel onderzoek is gedaan naar de toekomst van de Academie. Eind 2016 is een projectpublicatie samengesteld over de periode 2013-2016. Deze evaluatie verschijnt in 2017.

Actielijn 3: Kennismaken met Verhalen van Brabant

Inleiding

Duizenden mensen zijn dagelijks in de weer met het even veelzijdige als unieke Verhaal van Brabant: in musea, archieven, dialectclubs, monumentenorganisaties en heemkundekringen. Met verzamelen, onderzoeken, schrijven, vertolken en exposeren dragen zij bij aan de identiteit van de regio. Wat we echter vaak missen, is de grote strik om die verhalen heen. En er zijn witte vlekken die om aandacht vragen. Aandacht waar enige regie bij nodig is. In de actielijn 'Kennismaken met Verhalen van Brabant' nam ook in 2016 Erfgoed Brabant die regie op zich. Maar we deden het niet alleen. De werkwijze bestond uit het samen met bestaande en nieuwe partners zoeken naar en het bundelen van nieuwe inhoudelijke en instrumentele kennis, vaak rond een bepaald thema.

Doel van deze actielijn is om Brabantse burgers meer bewust te maken van hun identiteit. Erfgoedwerkers dragen bij aan de beeldbepalende verhalen van de geschiedenis van Brabant, door het verzamelen en ontsluiten van historische kennis en het doorgeven daarvan aan de volgende generaties. Waar mogelijk sluiten de activiteiten van Erfgoed Brabant binnen deze actielijn zich aan bij de vier provinciale erfgoedverhaallijnen: Bevochten Brabant, Religieus Brabant, Innovatief Brabant en Bestuurlijk Brabant.

De actielijn 'Kennismaken met Verhalen van Brabant' sluit aan bij de provinciale opdracht 3: 'Ervoor zorgen dat mensen kennis maken met de Verhalen van Brabant'. Binnen deze actielijn ondernam Erfgoed Brabant in 2016 de volgende activiteiten:

- Themaproject Verhalen van Vriend en Vijand
- Magazine In Brabant
- (G)oud van Brabant en Brabantse Helden
- Kalender van Ooit

Themaproject Verhalen van Vriend en Vijand

Het meerjarige programma Verhalen van Vriend en Vijand is een inhoudelijke themalijn, waarin samenwerken en verbindingen maken binnen en buiten het erfgoedveld centraal staan. Het draait daarbij om bewustwording van de eigen plaats in het verleden, heden en toekomst, het stimuleren van dialoog, het verminderen van de versnippering van inhoudelijke kennis en het nuanceren van het te eenzijdige beeld. De programmalijn wordt ingezet vanuit de volgende invalshoeken: het wisselend perspectief op vriend en vijand door de eeuwen heen, het persoonlijke en veelkleurige verhaal naast de officiële feiten en de zoektocht naar de andere kant van het verhaal. De activiteiten binnen dit themaproject sluiten aan bij de provinciale erfgoedverhaallijn Bevochten Brabant.

De volgende specifieke activiteiten vonden in 2016 plaats:

- *Zuiderwaterlinie*
In 2016 heeft Erfgoed Brabant een intensieve rol gehad in het creëren van draagvlak voor de Zuiderwaterlinie. Na tien jaar worstelen met dit complexe project is er in samenwerking met de regisseur van de Zuiderwaterline een zorgvuldig proces uitgedacht, opgelijnd en uitgevoerd

om de linie definitief op de agenda te zetten. Dit proces heeft concreet geleid tot een positieve, actieve houding rondom de Zuiderwaterlinie in het algemeen, een overlegstructuur, actieve betrokkenheid van partners, het ondertekenen van een Intentieovereenkomst met 25 partners (provincie Noord-Brabant, 13 gemeenten, 3 waterschappen, ANWB, landschapsbeheerders en provinciebrede organisaties) en een tweetal fysieke ontmoetingen. In mei 2016 is met een doordacht programma de eerste bodem gelegd onder een interactief partnerschap met een programma voor bestuurders en parallel met beleidsmedewerkers en andere betrokkenen in Bergen op Zoom. Kennismaken en uitwisseling van informatie waren de hoofdmoot voor deze bijeenkomst. Ruim 75 deelnemers deelden hun visie. In september stonden nadere kennismaking, inhoudelijke uitwisseling en zaken doen naast de ondertekening van een intentieovereenkomst op Fort Isabella in Vught centraal. Ruim 175 deelnemers waren die dag aanwezig om een actieve rol te spelen. Verdere operationele activiteiten zijn voorzien in 2017.

- *Crossroads Brabant 40-45*

In het najaar van 2019 herdenkt Noord-Brabant de 75-jarige bevrijding. Met het oog hierop hebben het Oorlogsmuseum Overloon, het Nationaal Monument Kamp Vught, museum Bevrijdende Vleugels in Best, de stichting 18 September in Eindhoven en het Generaal Maczekmuseum in Breda als de grootste partijen in het veld de koppen bij elkaar gestoken met de vraag: hoe kunnen wij onder een gemeenschappelijk merk en verhaal beter samenwerken, zodat we samen meer bezoekers uit binnen- en buitenland trekken? VisitBrabant, Erfgoed Brabant en de NHTV zijn bij dit initiatief betrokken met advies en ondersteuning, maar ook met het oog op het in eigen huis uitvoeren van deelprojecten. Als gemeenschappelijke noemer is gekozen voor het storytellings-concept Crossroads Brabant 40-45, waarmee het accent niet alleen op de bevrijding ligt. Het gaat over 'life changing moments' in deze vijf jaren, momenten die het leven van degenen die het hebben meegemaakt ingrijpend hebben veranderd, met een impact die misschien wel tot op de dag van vandaag doorwerkt. Daarmee krijgt het grote en brede verhaal van de Tweede Wereldoorlog in Noord-Brabant een menselijk en persoonlijk gezicht. Bovendien wordt de *grande histoire* bevattelijk gemaakt op locaties die nu nog herkenbaar en daarmee beleefbaar zijn. In 2016 heeft Erfgoed Brabant intensief overleg met de andere partners gevoerd om dit programma vanaf 2017 operationeel te krijgen.

- *Reizende tentoonstelling Achtergelaten Erfgoed/Heritage left behind*

Binnen het deelproject 'Vreemd in Brabant – Brabant in den vreemde' werd in 2016 een reizende fototentoonstelling georganiseerd. Deze richtte zich op de actuele vraag 'Wat betekent het als je je land moet ontvluchten en daarbij je erfgoed moet achterlaten?' Erfgoed Brabant werkte hiervoor samen met Syrische archeologen die foto's verzamelden van over het door oorlog beschadigde erfgoed in Syrië en hoe mensen daarmee omgaan. De tentoonstelling reisde in het najaar langs drie Brabantse locaties: het RHCe in Eindhoven, Fort Altena in Werkendam en Stadsarchief Oss. In samenwerking met lokale partners werd naast de Syrische foto's ook lokaal fotomateriaal geselecteerd dat het lokale verhaal over oorlog, vluchten en erfgoed vertelt. Parallel aan de reizende tentoonstelling organiseerde Erfgoed Brabant met diverse partners binnen en buiten het erfgoedveld een flankerend programma met lezingen, (kinder)activiteiten en een erfgoedcollege.

- *Themaweekend herinneringspark Koude Oorlog, MOB-complex Wanroij*
Doelstelling en ambitie van het themaweekend was om op een eenvoudige manier het voormalige MOB-complex onder de aandacht te brengen van het publiek. Door de open dagen op het herinneringspark te koppelen aan een themadag in de regio was er volop aandacht in media. Door de verhalen en de film van de verhalenwedstrijd Koude Oorlog uit 2015 opnieuw onder de aandacht te brengen, maar nu van een breder publiek, heeft Erfgoed Brabant een verbindende rol kunnen spelen op het herinneringspark. De bijeenkomsten werden druk bezocht. Het idee is geopperd om te onderzoeken om een aantal keer per jaar, op een vast moment, rondleidingen te verzorgen op het herinneringspark door een lokale gids in het Land van Cuijk. Op de dag zijn er ongeveer per dag 250 bezoekers geweest.
- *Landkunst*
In vervolg op het Landkunstproject in 2015 op de Spinolaschans bij Breda werd voor de editie 2016 samen met partners bkbc en Staatsbosbeheer een nieuwe locatie gezocht langs de Zuiderwaterlinie. Deze werd gevonden in Het Bossche Broek. Zeker in het Jeroen Boschjaar een mooie gelegenheid om jonge kunstenaars de unieke geschiedenis en verhalen van deze plek te laten verbeelden. Vergunnings- en eigenaarskwesties hebben er toe geleid om het project te verplaatsen naar een andere plek en een andere tijd. Het project wordt op 18 mei 2017 geopend.
- *Beneden de rivieren*
Dit deelproject is in 2015 uitgevoerd met een grote campagne rond de 'Friet/Patat-grens'. Door de inzet van social media is aandacht voor de Brabantse identiteit viral gegaan. In verband met het leggen van andere accenten en prioriteiten is besloten om dit deelproject in 2016 niet voort te zetten: we hebben reeds maximaal effect gehad. Met Omroep Brabant is overleg gevoerd over een televisieserie over grenzen in Brabant, vooralsnog zonder concreet resultaat.

Magazine In Brabant

In Brabant is hét tijdschrift over Brabants erfgoed en de manier om erfgoedwerkers en andere belangstellenden te informeren en inspireren over alles wat er op erfgoedgebied gebeurt in Brabant. De doelen die in het werkplan van 2016 staan zijn grotendeels behaald. Zo zijn er vier edities afgeleverd met meer dan 320 prachtige pagina's met ijzersterke verhalen. Een toename van het aantal betalende abonnees naar 1750 is in 2016 niet gelukt. Eind 2016 is echter een overeenkomst gesloten met de Monumentenwacht Noord-Brabant, waardoor het aantal abonnees met ingang van 2017 groeit naar 3000. Tevens gaan mede-uitgevers Brabants Heem en de Historische Vereniging Brabant met ingang van 2017 naar draagkracht financieel bijdragen aan het tijdschrift. Gesprekken met andere partners lopen nog. Zo moet *In Brabant* meer dan voorheen uitgroeien tot het gemeenschappelijke tijdschrift van de Brabantse erfgoedsector.

Een wervingsactie voor nieuwe individuele abonnees heeft in 2016 niet plaatsgevonden. Ook een lezeronderzoek, dat gepland stond voor medio 2016, is niet uitgevoerd. Dit valt te verklaren door de wisseling van de wacht: de hoofdredacteur legde in verband met zijn vertrek bij Erfgoed Brabant zijn taken neer. Vanaf oktober is de nieuwe medewerker redactie van Erfgoed Brabant benoemd als hoofdredacteur. Vanaf dat moment zijn er stappen ondernomen om het tijdschrift klaar te maken voor de toekomst. De laatste maanden van 2016 stonden in het teken van ideeën uitbreiden en kleine

verbeteringen doorvoeren. Zo is het nu mogelijk om online een abonnement af te sluiten. Een ander voorbeeld is de lay-out. Deze is per 2017 opgefrist en er worden plannen gemaakt om begin 2018 een heel nieuw format te hebben.

(G)oud van Brabant en Brabantse Helden

Vooruitlopend op het nieuwe beleidsplan wil Erfgoed Brabant de mensen achter het erfgoed in de schijnwerpers zetten. In 2016 beoogden we een televisieserie te produceren over erfgoed en passie van de mensen die zich daarmee bemoeien. Zo informeren we actieve werkers en belangstellenden in het Brabantse erfgoedveld, laten we goede voorbeelden zien en inspireren we burgers tot actieve deelname aan erfgoed. Door de erfgoedwerkers een podium te bieden creëren we ambassadeurs van het erfgoedveld. In 2016 hebben we uitvoerig gesproken met een externe producent over het programmaformat. Gaandeweg werd duidelijk dat het beter zou zijn om de serie in eerste instantie te maken voor het nieuw te ontwikkelen digitale platform dat in 2017 operationeel wordt. Op deze manier hebben we meteen de gewenste audiovisuele content voor het platform en brengen we onze dan bijgestelde beleidsdoelen letterlijk in beeld. De productie zou in deze gewijzigde opzet moeten resulteren in kortere afleveringen met meer variatie. Eind 2016 is aan producent Eendracht Films de opdracht gegeven om in het komende jaar 52 afleveringen van *(G)oud van Brabant* te maken, zodat we straks elke week een andere erfgoedwerker kunnen tonen. Verder zal onderzocht worden of deze serie alsnog via Omroep Brabant TV zal kunnen worden uitgezonden.

Een andere reden om *(G)oud van Brabant* niet in 2016 te produceren was gelegen in het feit dat de totstandkoming van de televisieserie *Brabantse Helden* meer voeten in de aarde had dan voorzien. Deze serie, die gepresenteerd wordt door Patrick Timmermans, bevat een reeks korte biografische portretten van uitzonderlijke Brabanders, zoals het kleinste vrouwtje ter wereld Johanna Musters alias Prinsen Paulientje, de occulte metalgitarist Selim Lemouchi, de grootste Amerikaanse oorlogsheld Louis van Iersel, geboren in Dussen, en de man achter Elvis, Colonel Tom Parker oftewel Andries van Kuijk uit Breda. Mensen die in Brabant nauwelijks bekend zijn, maar elders een grote rol in de wereldgeschiedenis hebben gespeeld. De eerste serie van zes afleveringen gaat van start in het eerste kwart van 2017, de tweede reeks volgt in het najaar van 2017. Alle afleveringen worden duurzaam belegd op de website van Erfgoed Brabant c.q. het nieuw te ontwikkelen erfgoedplatform, waar tevens achtergrondinformatie en historische bronnen te vinden zijn. Zo koppelen we unieke en laagdrempelige audiovisuele content aan de bestaande 300 geschreven biografieën die via Thuis in Brabant te raadplegen zijn (zie ook actielijn 1).

Een bijzonder moment van aandacht voor de serie *Brabantse Helden* was de door het Erasmusfestival Brabant en Erfgoed Brabant georganiseerde Avond van de Biografie, op 7 december in de Verkadefabriek in 's-Hertogenbosch. Meer dan 100 mensen woonden deze avond bij. Het programma bestond onder meer uit een verhaal over de laureaat van de Erasmusprijs 2017, de Engelse *dame* A.S. Byatt, een interview met biografe Annejet van der Zijl en een preview van de eerste aflevering van *Brabantse Helden*.

Kalender van Ooit

Sinds juni 2014 verzorgt de directeur van Erfgoed Brabant als historicus een wekelijkse rubriek op Omroep Brabant radio. Wat gebeurde er vandaag zoveel jaar geleden ergens in Brabant? Het zijn

erfgoed brabant

herkenbare en publieksgerichte verhaaltjes, doorgaans gebaseerd op het erfgoed zoals dat binnen de collecties van Thuis in Brabant wordt ontsloten. Daarmee is deze radiatorubriek tegelijk een mooi promotiemiddel voor Thuis in Brabant en de Brabant Cloud. In 2016 werden zo 52 afleveringen redactioneel voorbereid, opgenomen (eenmaal in de maand, semi-live) en uitgezonden, variërend van het verhaal over de bloedige slag bij Woensdrecht op 23 oktober 1944 tot de schipbreuk van de Capelse stoomboot de Langstraat op het Hollands Diep op 28 mei 1860. De rubriek is door een formatwijziging bij Omroep Brabant met ingang van het najaar van 2016 verplaatst naar de zondagochtend als onderdeel van het radioprogramma dat door Hilde de Bresser gepresenteerd wordt en dat vele duizenden luisteraars trekt. Alle afleveringen van de *Kalender van Ooit* worden los bewaard, gemetadateerd en toegevoegd aan de Brabant Cloud, zodat we over een paar jaar elke dag van het jaar een nieuw oud anekdotisch verhaal op het nieuwe platform kunnen plaatsen.

Actielijn 4: Kennissen opbouwen en onderhouden

Inleiding

Naast inhoudelijke en instrumentele kennis van erfgoed heeft Erfgoed Brabant nog een kroonjuweel: het netwerk aan kennissen. Kennissen die we aan ons weten te binden, maar vooral ook kennissen die we met elkaar in contact proberen te brengen. Dit leidt tot verrassende ontmoetingen, onverwachte kruisbestuivingen en een actieve gemeenschap van mensen met hart voor de zaak. Het gaat om de kennissen die we bij Erfgoed Brabant koesteren: zij zijn, professional of vrijwilliger, de dragers van de zorg voor het erfgoed in de provincie. Immers, erfgoed is mensenwerk.

Voor uitgebreide individuele ondersteuning van al die relaties en kennissen heeft Erfgoed Brabant geen mogelijkheden. Dus zijn we voortdurend op zoek naar de vragen die er in het veld leven. Kunnen we deze bundelen en bijvoorbeeld middels een training, een cursus of evenement op efficiënte wijze antwoord geven?

De actielijn 'Kennissen opbouwen en onderhouden' sluit aan bij de provinciale opdracht 4: 'Zorgen voor deskundigheidsbevordering en het ondersteunen van professionals en vrijwilligers die in georganiseerd verband actief zijn in het erfgoedveld.' Binnen deze actielijn ondernam Erfgoed Brabant in 2016 de volgende activiteiten:

- Relatiemanagement
- Collectieve ondersteuning erfgoedveld

Relatiemanagement

Erfgoed Brabant is een organisatie van kennis en kennissen. En beide zijn even belangrijk. Bij relatiemanagement staat het netwerk van kennissen centraal, dwars door alle projecten en activiteiten heen. Relatiemanagement is een doorlopend proces en vormt een structureel onderdeel van de activiteiten van Erfgoed Brabant. Doel hiervan is het versterken, uitbreiden en optimaliseren van de erfgoednetwerken in Brabant. Daarbij positioneren we Erfgoed Brabant als regisseur. Zo dragen we bij aan het vergroten van het publieksbereik, het ondernemerschap, de samenwerking en innovatie in de erfgoedsector.

De volgende specifieke activiteiten zijn in 2016 uitgevoerd:

- *PerfectView*
Het structureel actualiseren van (e-mail)adressen, het segmenteren van doelgroepen en het toevoegen van nieuwe relaties (onder meer lokale archeologische organisaties en particulieren) heeft in 2016 zijn vruchten afgeworpen. We zijn steeds beter in staat gebleken om direct op naam uit te nodigen voor een bepaalde activiteit. Dit heeft geleid tot een hogere respons en deelname. De ingebruikname van de PerfectView-app op de smartphone is een handig instrument bij het raadplegen van relaties op elke plek, op elk moment. Hierbij moet gezegd dat het invoeren van gegevens van eigen relaties nog niet bij alle medewerkers sterk op het netvlies staat. PerfectView is daarmee nog niet het beoogde collectieve online CRM. Archivering van documenten is PerfectView geautomatiseerd en gekoppeld aan de relaties.

Het opslaan van gespreksverslagen en andere documenten staat echter nog in de kinderschoenen: er kan veel in PerfectView maar je moet het vaak doen om je de vele handelingen die vaak nodig zijn eigen te maken. Eind 2016 stonden ruim 5.000 organisaties (met contactpersonen op naam) en bijna 2.000 particulieren in ons digitale kaartenbakje. Wat bijzonder efficiënt werkt, is het via de website online inschrijven of aanmelden voor bepaalde activiteiten. Men krijgt automatisch antwoord en bij het halen van een maximum volgt per direct een bericht dat inschrijven niet meer mogelijk is. Voor het verzenden van nieuwsbrieven (6 edities in 2016, verzonden naar ruim 2.000 lezers) maken we een export van PerfectView naar Mailchimp. Dat we voortaan beter geëquipeerd zijn om aan goede relatiebinding te doen bewijst de dankbrief met digitaal cadeautje die we rond de jaarwisseling aan vele relaties persoonlijk stuurden. Dat werd bijzonder gewaardeerd, zo maakten we op uit de vele reacties.

- *Theater de Zachte G*

Met dit format zet Erfgoed Brabant een publieksgerichte show op het podium, waarin op eigentijdse wijze aandacht wordt besteed aan de dynamische en identiteitsvolle wereld van het Brabantse dialect en de Brabantse cultuur. Je bewust worden van je taal en tongval in muziek, cabaret, poëzie etc.: dat is het doel. Het theaterprogramma ademt een rustige sfeer, warm, gezellig en kleinschalig, als een huiskamer, 'rondum d'n herd'. *Theater de Zachte G* staat voor gastvrijheid, gemoedelijkheid, gezelligheid en gastronomie. Op 26 maart 2016 organiseerde Erfgoed Brabant het programma op Paaspop, het popfestival in Schijndel. Het werd gepresenteerd door Karin Bruers en Christel de Laat. Voor de beste Brabantse muziek zorgden JW Roy en de Fam. Habraken; Thomas Pieters en Nick Pilmeyer waren onze speciale gasten als winnaars van een actie ('Stuur ons een optreden met de zachte G') op onze Facebookpagina. Bezoekersaantal: ruim 1.500. Op 9 oktober was *Theater de Zachte G* onderdeel van de eerste editie van Ons Brabant Festival in Helmond. In Theater het Speelhuis bestond het programma uit voordrachten van Op Zoek Naar Johan, Tania Heimans en Thomas Pieters; de presentatie was in handen van Karin Bruers. Aantal gasten: 250. Voorafgaand was 's middags het Kasteel van Helmond de entourage van een erfgoedcollege over de Brabantse identiteit, dat gegeven werd door Patrick Timmermans en Jos Swanenberg (60 deelnemers). Of we met het *Theater de Zachte G* direct hebben bijgedragen aan de doelstellingen van relatiemanagement is moeilijk te zeggen, omdat het programma in beide gevallen onderdeel was van een groter evenement: waren de bezoekers toevallige passanten of kwamen ze specifiek voor het programma? De waardering was echter hoog te noemen.

- *Erfgoedontmoetingen*

In 2015 is de jaarlijkse Erfgoedontmoeting met het veld niet doorgegaan in verband met gebrek aan voldoende belangstelling. Reden voor niet inschrijven was wellicht het moment (juni) en de onderwerpkeuze ('erffood'), maar we merken de laatste jaren ook dat door ons georganiseerde bijeenkomsten in de regio vaak meer publiek genereren. Daarom hebben we in 2016 bij wijze van proef drie regionale erfgoedontmoetingen georganiseerd: in Kaatsheuvel (De Efteling), Bergen op Zoom (Gebouw T, poppodium en thuisbasis van de winnaar van de Brabantse Erfgoedprijs 2015) en Oorlogsmuseum Overloon. In deze bijeenkomsten lag het accent meer dan voorheen op discussie en de overdracht van innovatieve zienswijzen en methodes. Het thema van de drie bijeenkomsten was 'storytelling', met als subonderwerpen: 'Wat is mijn verhaal?', 'Hoe vertel ik mijn verhaal?' en 'Aan wie vertel ik mijn verhaal?'. Het thema was ingegeven door het begeleidingstraject van de winnaar van de Brabantse Erfgoedprijs 2015. Dit thema leeft en er is blijkbaar grote behoefte aan. De drie

Erfgoedontmoetingen werden door respectievelijk zo'n 100, 80 en 70 personen bezocht, waarbij opviel dat er een meer divers publiek op afkwam (jongeren, professionals uit cultuurbrede wereld, etc.) en dat het percentage herhalingsbezoek hoog lag. Bijzonder leerzaam voor de deelnemers was de bijeenkomst in Overloon, waar zij in de huid van zogeheten *personas* kropen en als kind of opa het museum bezochten. Verschillende musea hebben aangegeven om deze inspiratieve methodiek ook bij hen in huis toe te passen. Een goed idee voor Erfgoed Brabant om in 2017 uit te rollen? Van alle bijeenkomsten is op multimediale wijze verslag gedaan. De proef van meer thematische Erfgoedontmoetingen smaakt naar meer, hoewel we dan wel serieus moeten nadenken over een andere naam, want die dekt de lading niet helemaal meer. En wat te doen met de groepen voormalige deelnemers die zich nu minder meer aangesproken voelen, omdat het nu meer om kennis dan om de ontmoeting gaat?

- *Vertegenwoordiging in regionale en landelijke gremia*
Om gevoed te worden met nieuwe trends en ontwikkelingen waren medewerkers van Erfgoed Brabant ook in 2016 actief binnen allerhande regionale en landelijke gremia, zoals het Erfgoedplatform '92, het Landelijk Vakoverleg Erfgoededucatie, het Landelijk Contact Museumconsulenten, het Overleg Provinciale Erfgoedinstanties in Nederland, het Netwerk Digitaal Erfgoed en het Brabant DC netwerk, onderdeel van het internationale DC Network. In 2016 is gebleken dat wij niet alleen komen halen, maar in toenemende mate ook komen brengen. Er wordt vanuit Nederlands perspectief steeds meer naar Noord-Brabant gekeken als een voortrekkersregio op het gebied van erfgoed, met name de integrale insteek, erfgoededucatie en digitalisering. Daarmee wordt Erfgoed Brabant steeds meer gezien als een serieuze partner op het gebied van erfgoedontwikkeling. Bijzondere vermelding verdient het lidmaatschap van de jury van de prestigieuze BNG Bank Erfgoedprijs. Mede door onze inbreng kreeg de prijs een ander accent (balans tussen gemeente en gemeenschap, tussen 'hard' en 'zacht' erfgoed), hetgeen duidelijk naar voren kwam in de winnaar: de gemeente Beesel, waar een complete dorpsgemeenschap zich elke zeven jaar inzet voor het spektakelstuk van het Draaksteken.
- *Visievorming*
Ook hier geldt dat Erfgoed Brabant gezien wordt en dat onze stem gehoord. Medewerkers van Erfgoed Brabant werden in 2016 vaker gevraagd om presentaties te houden bij allerhande bijeenkomsten, deel te nemen aan forumdiscussies en mee te werken aan interviews. De directeur heeft in 2016 meer dan 30 presentaties gegeven, variërend van een toespraak bij de opening van een expositie in Museum Klok en Peel in Asten (21 april) en een historische lezing in het provinciehuis naar aanleiding van de geboorte van de 2,5 miljoenste Brabander (9 mei) tot de uitreiking van de Juniorprijs van de gemeente Bergen op Zoom in het Markiezenhof (17 mei), het dagvoorzitterschap van een studiedag over de Peel-Raamstelling (14 september) en een minisymposium over collectiewaardering in de gemeente Helmond (20 december). Deels betrof het betaalde opdrachten. Bijzonder inspirerend waren de gesprekken die werden gevoerd met de deelnemers van een studiereis van het Prins Bernhard Cultuurfonds Noord-Brabant naar de stad Bristol van 7 tot en met 9 april. Thema was het raakvlak tussen ecologie, economie en eigenheid/erfgoed. Bij al deze bijeenkomsten werd telkens de gelegenheid te baat genomen om een verhaal te houden over erfgoed en het belang ervan in brede zin en de rol van Erfgoed Brabant hierin. Om kort te gaan: Erfgoed Brabant was in 2016 goed zichtbaar in presentaties en representaties.

- *Jongeren*

Een bijzondere categorie relaties zijn jongeren in de leeftijd van 18 tot 26. Het is een groep die zich doorgaans minder lijkt te interesseren voor het verleden, maar wanneer we het over trots zijn op je regio hebben blijkt deze leeftijdscategorie bijzonder belangstellend. De erfgoedtrainee van Erfgoed Brabant heeft zich in 2016 ingezet voor het in het leven roepen van een jongerenpanel, een club mensen met wie wij graag de discussie aangaan over wat zij nou belangrijk vinden op het gebied van erfgoed en hou zij er tegenaan kijken. Deze discussie kan onze visie op de voortdurende dynamiek in erfgoedland scherp houden. Bovendien kan het jongerenpanel, dat inmiddels de titel Erfgoed Bènde draagt, zelf met activiteiten komen waarmee men leeftijdsgenoten kan interesseren. Zo is het idee ontstaan om kroegcollege over erfgoed te gaan organiseren. Deze activiteiten voor en door jongeren staan in lijn met de bijgestelde ambities van Erfgoed Brabant die vanaf 2017 zullen worden gerealiseerd: we willen structureel aandacht aan deze doelgroep besteden door het aantrekken van een jongerencoördinator.

De volgende specifieke activiteiten zijn niet, deels of niet volledig gerealiseerd:

- *Politiek lobby*

Naast individuele en informele contacten is er in 2016 geen extra inzet gepleegd op structureel lobbywerk. De reden hiervoor is dat er sinds 2015 een andere wind in het provinciehuis waait: er wordt veel meer op hoofdlijnen bestuurd. Zo komen erfgoeddossiers minder vaak op de agenda. De gedeputeerde cultuur heeft verder bij zijn aantreden in 2015 gezegd dat hij graag wil dat na de jaren van onrust, veroorzaakt door de voortdurende nut- en noodzaakdiscussie rondom de steuninstellingen, ons soort organisaties nu de rust moeten krijgen om hun taken uit te voeren. En dat hebben we gemerkt. Veel zaken kunnen we nu op het niveau van Gedeputeerde Staten en ambtelijk voor elkaar krijgen. Daar ligt dan ook de nadruk van onze inspanningen. Uiteraard blijven we onze individuele contacten met statenleden koesteren: men volgt ons op internet en sociale media, bij bijeenkomsten weten we elkaar informeel goed te vinden.

- *Beleidsvoedende notities*

In 2016 is achter de schermen hard gewerkt aan een nieuw beleidsplan voor Erfgoed Brabant voor de jaren 2017-2020 (zie ook onder actielijn 5). Vanwege de vele uren die in de wording van dit plan, getiteld *Goud van Brabant*, zijn gestoken, zijn andere beleidsvoedende notities achterwege gebleven.

- *Nieuwe relaties binnen en buiten erfgoed*

De werkzaamheden die hiervoor werden verricht laten zich moeilijk apart benoemen. Erfgoed Brabant is impliciet in al haar activiteiten voortdurend op zoek naar het leggen van verbindingen met andere domeinen. Zo werd Erfgoed Brabant eind 2016 uitgenodigd om deel te nemen in de jury van de Brabantse Stijlprijs 2017, een prijs die oorspronkelijk puur alleen over ruimtelijke kwaliteit en ruimtelijke ordening ging, maar zich nu meer beweegt richting omgevingskwaliteit, waarmee ook de identiteit en het verleden van de plek meetellen. Domeinen bewegen zich meer en meer naar elkaar toe en zoeken de crossover. Hierbij is het voor Erfgoed Brabant van belang om een goed balans te blijven houden tussen de intrinsieke en de instrumentele waarde van erfgoed.

- *Relaties met gemeenten*
Buiten de relaties met gemeenten die in het kader van specifieke activiteiten worden aangegaan, heeft Erfgoed Brabant in 2016 niet stelselmatig het contact met gemeenten gezocht. Reden hiervoor is dat eerst een goede infrastructuur in het leven geroepen moet worden. Dit zou dan gecombineerd moeten worden met de periodieke gesprekken met lokale stakeholders. Dit vergt echter veel tijd en mankracht. Bovendien is het maar de vraag hoeveel structurele gesprekken zullen opleveren. Moeten we niet eerder alleen daar acteren waar energie zit? Daarom hebben we deze activiteit geen prioriteit gegeven.
- *Corporate communicatie*
Het opstellen van strategisch communicatieplan is uitgesteld tot 2017, wanneer Erfgoed Brabant naar verwachting in de gelegenheid zal zijn om een communicatieadviseur aan te stellen.

Collectieve ondersteuning erfgoedveld

Sinds een paar jaar probeert Erfgoed Brabant de ondersteuning van het erfgoedveld zoveel mogelijk op collectieve wijze te organiseren. Desondanks levert dat een grote hoeveelheid aan kleine initiatieven op die zonder de bijdrage van Erfgoed Brabant niet goed van de grond zouden zijn gekomen. Ook in 2016 werd onze ondersteuning daarom gewaardeerd. Om een paar voorbeelden te noemen:

- Ondersteuning (inhoudelijk, organisatorisch, facilitair) van aanverwante vrijwilligersorganisaties, zoals Brabants Heem, Historische Vereniging Brabant en Zuidelijk Historisch Contact en het Noordbrabants Archeologisch Genootschap
- Ondersteuning lokale en regionale dialectwerkgroepen
- Inhoudelijke ondersteuning gemeenschappen die zijn gevormd rond de instandhouding van molens en kerken
- Afronding pilotproject Archeo Hotspots in samenwerking met Allard Pierson Museum te Amsterdam en de Archeologische Werkgemeenschap Nederland
- Ondersteuning communityvorming rondom instandhouding molens en kerken

Verdere specifieke activiteiten die Erfgoed Brabant in 2016 heeft uitgevoerd:

- *Begeleidingstraject Brabantse Erfgoedprijs 2015*
De winnaar van de Brabantse Erfgoedprijs 2015, PopMonument uit Bergen op Zoom, won naast een geldprijs een begeleidingstraject door Erfgoed Brabant. In overleg met de winnaar is vormgegeven aan het bij de prijs behorende begeleidingstraject, waarbij de expertise van Erfgoed Brabant en van haar netwerk werden ingezet. PopMonument had de wens te kennen gegeven om bij de editie 2016 het thema 'storytelling' in te zetten om het verhaal van deze erfgoedlocaties te vertellen op een manier die een breed publiek - van jong tot oud - aanspreekt. Erfgoed Brabant begeleidde PopMonument hierin door deel te nemen aan een inspiratiemiddag over storytelling en door de organisatie te begeleiden en adviseren bij een subsidieaanvraag bij het Brabant C fonds. Deze aanvraag werd in juni 2016 gehonoreerd. Verduurzaming van de relatie - met het oog op van elkaar leren en de faciliterende rol die Erfgoed Brabant hierin kan spelen - met de 74 indieners van projecten is gedeeltelijk van de grond gekomen: met enkele partijen is na de prijsuitreiking intensief contact onderhouden

(Klooster Sambeek, Tilburg Sans, Eelt), ongeveer eenderde van de aanmelders is betrokken gebleven bij andere activiteiten van Erfgoed Brabant.

- *Scriptieprijs Brabantse Geschiedenis*
Op zaterdag 10 september 2016 werd de Scriptieprijs Brabantse Geschiedenis voor de eerste keer uitgereikt. De prijsuitreiking vond plaats in het Noordbrabants Museum te 's-Hertogenbosch. De tweejaarlijkse Scriptieprijs Brabantse Geschiedenis is een initiatief van de Historische Vereniging Brabant, Zuidelijk Historisch Contact en Erfgoed Brabant. Deelname staat open voor alle studenten die de voorafgaande twee jaren een masterthesis hebben afgerond op het terrein van de geschiedenis van Brabant in brede zin. Alle historische disciplines komen in aanmerking, evenals alle gebieden die van oudsher hebben behoord tot het oude hertogdom Brabant, ook als die tegenwoordig tot België behoren. De inzendingen kwamen van een uiteenlopende universiteiten: Universiteit van Amsterdam, Antwerpen, Leuven en Utrecht. De scripties zijn beoordeeld door een deskundige jury: de redactie van het *Noordbrabants Historisch Jaarboek*. De winnende studie van Tine Faassen uit Antwerpen zal in dit wetenschappelijk periodiek worden gepubliceerd. Aantal inzendingen: 15 scripties, 5 genomineerden. Aantal bezoekers uitreiking: 50 personen.
- *Maand van de Geschiedenis*
De rol van Erfgoed Brabant bij het promoten van de landelijke Maand van de Geschiedenis beperkt zich als partner in OPEN tot het uitzetten van de promotie, het duiden van het thema en het stimuleren van Brabantse organisaties te participeren. Met ten minste 305.000 fysieke bezoekers en meer dan 4 miljoen online bezoekers, lezers, kijkers en luisteraars is de Maand van de Geschiedenis een trekker. Bij nadere beschouwing blijft de Brabantse participatie echter ver achter en blijkt het vooral een nationale aangelegenheid met grote namen. De Dag van de Brabantse Volkscultuur deed mee met de promotiecampagne, maar heeft niet andere of significant grotere hoeveelheden deelnemers getrokken.
- *Dag van de Brabantse Volkscultuur 2016*
Op 15 oktober vond de Dag van de Brabantse Volkscultuur plaats in de Van Goghkerk in Etten-Leur. Het Samenwerkingsverband Volkscultuur (Tilburg University, Brabants heem, Historische Vereniging Brabant en Erfgoed Brabant) organiseerde in samenwerking met Heemkundekring Jan Uten Houte de studiedag die dit jaar het thema 'De jaren 60: grensverleggende jaren in Brabant' had. Behalve het denken en het dagelijks leven ging toen ook onze leefomgeving op de schop: dit was de tijd van rigoureuze ingrepen in het landschap en de 'modernisering' van het stadsbeeld, waarvan Etten-Leur een sprekend voorbeeld is. Hoe kijken we terug op die tijd? Wat gebeurde er eigenlijk waarvan we nu zeggen of denken dat het grensverleggend was? Vier sprekers, volop beelden uit de Brabant Collectie, een kennismaking met het Etten-Leur en een excursie vormden de kern van het programma. Deelnemers: 80 personen.
- *Pilotproject Jan uten Houte*
Zie onder Erfgoed Academie Brabant, actielijn 2.
- *Dag van Brabantse Archeologie*
Zie onder Erfgoed Academie Brabant, actielijn 2.

De volgende specifieke activiteiten zijn niet, deels of niet volledig gerealiseerd:

- *Café de Zachte G*
Er zijn in 2016 twee edities van dit nieuwe format gerealiseerd. *Café de Zachte G* is een live magazine met gasten en muziek, waarin aandacht wordt besteed aan allerhande actuele onderwerpen uit de wereld van het erfgoed. Nieuws en opinie staan hierin centraal. In 2016 was het café opgenomen binnen het programma van een van de Erfgoedontmoetingen, in Bergen op Zoom. Daarnaast organiseerde Erfgoed Brabant een besloten *Café van de Zachte G* voor uitgenodigden bij de afscheidsreceptie van Frits Speetjens als lid van de raad van commissarissen bij de Monumentenwacht Noord-Brabant.
- *Onderzoek koepel erfgoedvrijwilligers*
Dit onderzoek is in 2016 niet van de grond gekomen. Dit onderwerp willen we graag opnieuw in 2017 agenderen in het kader van het op te zetten samenwerkingsverband van (semi)professionele provinciale erfgoedinstellingen.

Actielijn 5: Samenwerking en nieuw beleid

Voor activiteiten in deze actielijn geldt dat het veelal om procesactiviteiten gaat en minder om uitvoerende zaken die direct afrekenbare resultaten opleveren. Het betreft veelal onderzoek, verkenningen en ideevorming voor de verdere toekomst.

In ons werkplan 2016 schreven wij dat op we op drie niveaus vormen van samenwerking zouden gaan onderzoeken: binnen het erfgoedveld zelf, binnen de wereld van cultuur en in relatie tot andere beleidsdomeinen. Daarnaast verwachtten wij een substantieel deel van onze capaciteit en uren te gaan besteden aan het nieuwe beleidsplan voor de periode 2017-2020.

De actielijn 'Samenwerking en nieuw beleid' sluit aan bij de provinciale opdrachten 5 'Samenwerking met partners in het Museumkwartier en met uitvoeringsorganisaties cultuur' en 6 'Hierbij gaan wij uit van een vrije ruimte in het werkplan van ongeveer 20% voor implementatie van nieuw beleid'. Binnen deze actielijn onderneemt Erfgoed Brabant in 2015 de volgende activiteiten:

- Samenwerken binnen en buiten erfgoed
- Ontwikkelen nieuw beleid

Samenwerken binnen en buiten erfgoed

Wat betreft de samenwerking binnen de erfgoedsector: in 2016 heeft Erfgoed Brabant de eerste stappen gezet in de richting van een structureel samenwerkingsverband van provinciebreed werkende erfgoedpartijen. Er zijn oriënterende gesprekken geweest met de Monumentenwacht Noord-Brabant, het Monumentenhuis Brabant, de Brabant Collectie en Brabants Heem. De gesprekken verliepen in een collegiale, open sfeer en zijn tot nu toe bemoedigend te noemen. Een eerste concreet resultaat is dat de Monumentenwacht Noord-Brabant met ingang van 2017 financieel en inhoudelijk medeuitgever gaat worden van het erfgoedmagazine *In Brabant*, waardoor het abonneebestand aanmerkelijk in omvang zal toenemen (zie ook 'Magazine In Brabant' onder actielijn 3). In 2017 zal het contact met de partners geïntensiveerd en structureler worden. Ook zullen we andere partijen benaderen om aan het samenwerkingsoverleg deel te nemen. We zoeken naar een krachtige erfgoednetwerkstructuur waarin zaken als publieksbereik, kennisontsluiting, kennisoverdracht en educatie, collectiebeheer, digitalisering, communicatie, inzet van instrumenten en bedrijfsvoering efficiënter en effectiever georganiseerd worden. Erfgoed Brabant blijft hierin een centrale rol spelen. Met samenwerking binnen de erfgoedsector is nog een wereld te winnen en daar willen we graag vanaf 2017 op focussen.

De verkenning die Erfgoed Brabant met andere uitvoeringsorganisaties cultuur heeft uitgevoerd is in 2016 afgerond. Geconcludeerd is dat de toegevoegde waarde van samenwerking in de toekomst vooral projectmatig zal zijn, zoals in Cultuureducatie met Kwaliteit en Landkunst. Waar de erfgoedsector als de sector van de vorsers en verzamelaars zelf de behoefte heeft om verbeelders (kunsten) en vertolkers (podium) in te schakelen om hun verhaal meer kracht bij te zetten, dan zullen we dat zeker niet nalaten. Maar exclusief en alleen maar werken in innovatieve culturele crossovers, dat gaat we zeker niet doen. In 2016 is duidelijk geworden dat we geen model van een piramide willen, waarin alle culturele partijen samengaan, maar liever opteren voor een Griekse tempel: we zitten allemaal in ons eigen zuil en werken waar gewenst samen in de timpaan. Gebleken is namelijk dat de erfgoedsector toch een wereld op zich is met een eigen dynamiek (vrijwilligers, kleine

budgetten, veelal lokaal georiënteerd). Basisgedachte van samenwerking in de timpaan is dat het veld er behoefte aan moet hebben en er beter mee gediend moet zijn. In dat kader heeft Erfgoed Brabant besloten om niet meer financieel en inhoudelijk te participeren in de papieren editie van het cultureel magazine *Mest*; deelname in de digitale opvolgers hiervan, *Mest online*, heeft minder prioriteit en kan alleen geschieden als daarvoor vanaf 2017 de benodigde extra middelen beschikbaar worden gesteld.

Oriëntatie op andere beleidsdomeinen, zoals toerisme, ruimtelijke ordening en leefbaarheid, stond bij Erfgoed Brabant impliciet op de agenda. In projecten als de Zuiderwaterlinie en Crossroads Brabant zetten wij erfgoed in als een voedende factor voor andere opgaven. In 2017 zullen wij hierop voortborduren.

Specifieke activiteiten die Erfgoed Brabant in 2016 heeft ondernomen:

- Samenwerking met Noordbrabants Museum: voorzetting educatieprojecten, samenwerking in tijdschrift *In Brabant*, uitbouw content Brabant Cloud
- Het digitaal ontsluiten en toegankelijk maken van archeologische objecten uit het Provinciaal Depot voor Bodemvondsten in de Brabant Cloud: voortzetting van dienstverlening
- Gezamenlijke openstelling en programmering Museumkwartier op Open Monumentendag: archeologieworkshop voor kinderen in vergaderzaal van Erfgoed Brabant
- Facilitaire samenwerking Museumkwartier: beheer gezamenlijke bibliotheek, periodiek huurdersoverleg, optimalisering gezamenlijke diensten en dienstverleningsovereenkomsten
- Deelname gezamenlijk investeringsplein cultuur, waar afstemming en advisering in financieringsbehoefte van partijen plaatsvindt
- Deelname team begeleiding projectinitiatieven Brabant C Fonds: slechts enkele aanvragen uit erfgoedsector begeleid
- Financiële en redactionele inzet voor *Mest Magazine* en *Mest online*: met ingang van 1 januari 2017 beëindigd respectievelijk aangehouden
- Uitwerking Road Map 2020: omgevormd tot periodiek overleg van de Cultuur Alliantie Brabant
- Afstemming klantwaarderingsonderzoeken andere provinciale culturele instellingen: niet gerealiseerd

Ontwikkelen nieuw beleid

In 2016 is hard gewerkt aan een nieuw beleidsplan voor Erfgoed Brabant voor de jaren 2017-2020, getiteld *Goud van Brabant*. Qua visievorming is dit plan als schetsboek in nauw overleg met de gedeputeerde cultuur tot stand gekomen. Verdere uitwerking vond plaats in goede samenwerking en afstemming met de provinciale ambtelijke staf. Veldgesprekken en presentaties voor een tafel met erfgoedexperts alsmede individuele *sparring moments* met collega's resulteerden uiteindelijk in een beleidsplan, dat op 27 oktober door de Raad van Toezicht is goedgekeurd.

Tegelijk met de wording van inhoudelijk document is in 2016 intensief overleg met de provincie gevoerd over de middelen die nodig zijn om de gezamenlijk geformuleerde ambities waar te maken. Dit leidde tot een organisatorisch en financieel document, waarin beschreven staat waar Erfgoed Brabant vandaan komt, waar we nu staan en waar we naar toe willen gaan. En wat we daarvoor nodig denken te hebben. Dit stuk, getiteld *Basis en programma*, legt verschillende uitvoeringsscenario's voor. Uiteindelijk heeft de provincie gekozen voor een meerjarige subsidie waarmee middelen voor de basis- en programmatische activiteiten van Erfgoed Brabant beschikbaar komen. Voor losse

erfgoed brabant

opdrachten en projecten zouden additionele incidentele middelen geworden moeten worden. Met de beschikking van de provincie op zak is Erfgoed Brabant in staat extra mensen voor de Brabant Cloud en communicatie aan te trekken. De inzet van de gewenste coördinator jongeren is onderwerp van nader overleg in 2017.

Beoogde activiteiten als het 'Onderzoek haalbaarheid oprichting gezamenlijke stichting Vrienden van het Brabantse Erfgoed', 'Onderzoek incorporeren Provinciaal Depot Bodemvondsten' en 'Deelname Erfgoedfabriek' worden in 2017 geagendeerd binnen het samenwerkingsoverleg van Brabantse erfgoedinstellingen.

Bedrijfsvoering

Invoering Governance Code Cultuur: Raad van Toezicht, bestuur en directie

In de afgelopen jaren is Erfgoed Brabant steeds professioneler gaan werken. Zo is de planning & control cyclus beter ingericht en is projectmatig werken ingevoerd. Verder is het beleid goed vastgelegd en is ook de personeelscyclus op orde. Nu dit gerealiseerd is, is de tijd gekomen om ook de bestuursstructuur tegen het licht te houden. Erfgoed Brabant opereert in een complexe en turbulente omgeving. Dit vraagt veel flexibiliteit van de organisatie. Dit pleit voor een slagvaardige directie met bestuurlijke bevoegdheden. Een bewuste keus hiervoor is een van de opties die ligt besloten in de Governance Code Cultuur. Deze code biedt een normatief kader voor goed bestuur en toezicht in culturele organisaties. Tegelijk met de invoering van de code heeft het bestuur bewust gekozen voor invoering van het Raad van Toezicht-model. De statuten zijn hiervoor aangepast en tegelijk geactualiseerd, er zijn huishoudelijke reglementen vastgesteld voor directie en Raad van Toezicht, profielen en een rooster van aftreden voor de leden van de Raad van Toezicht opgesteld, een klokkenluidersregeling is in het leven geroepen, een reglement voor de auditcommissie vastgesteld, een nieuwe vacatieregeling en een register van nevenfuncties opgesteld, een accountant opnieuw benoemd, het instellen van een inhoudelijke adviesraad vastgesteld, alsmede een bestuursaansprakelijkheidsverzekering afgesloten. Al deze acties zijn bedoeld om op transparante wijze goed bestuur te realiseren. Per 1 juni 2016 zijn de zittende bestuursleden benoemd tot leden van de Raad van Toezicht. Omdat 2016 een jaar van overgang is, zal in het jaarverslag 2017 een apart verslag van de Raad van Toezicht worden opgenomen bij het bestuursverslag.

In 2016 bestond het bestuur, vanaf 1 juni Raad van Toezicht, uit de volgende leden:

- Henk Willems, voorzitter
- Alfred Veltman, vice-voorzitter
- Jan van Heijningen, secretaris
- Jaco Reijrink, audit-commissie
- Ans Buys, lid

Het bestuur c.q. Raad van Toezicht kwam vijf keer bijeen: op 27 januari, 4 april, 2 juni en 27 oktober 2016; op 1 september was er een benen-op-tafel bijeenkomst waarin de discussie over de nieuwe beleidsnota voor de periode 2017-2020 centraal stond. Op de agenda van de formele vergaderingen stonden, naast de verplichte punten als werkplan/begroting en bestuursverslag/jaarrekening, thema's centraal als de samenwerking met collega-organisaties de erfgoedwereld, de vier provinciale verhaallijnen, het nieuwe meerjarenplan en de invoering van de Code Cultural Governance, waarin is inbegrepen de keuze voor een bestuursmodel. Verder waren leden van het bestuur c.q. Raad van Toezicht geregeld vertegenwoordigd bij voor Erfgoed Brabant belangrijke activiteiten. In 2016 heeft er bestuurlijk overleg plaatsgevonden met de gedeputeerde. Daarbij is onder meer de meerjarenvisie van de organisatie aan bod gekomen. Tot slot heeft het bestuur c.q. Raad van Toezicht overleg gehad met de PVT. Daarin is onder andere afgesproken dat er een jaarlijks overleg met de Raad van Toezicht zal worden ingepland.

Als gevolg van de invoering van het nieuwe bestuursmodel is Patrick Timmermans met ingang van 1 juni 2016 aangesteld als directeur-bestuurder. Een formele functieomschrijving en functiewaardering moeten nog geregeld worden. Dat zal in de loop van 2017 gebeuren, tegelijk met een evaluatie. De

nieuwe bestuurlijke hoedanigheid vraagt er ook om als functionaris steviger in het zadel te komen. Een coachingstraject kan hierbij ondersteuning bieden. De directeur-bestuurder heeft in 2016, naast het leiding geven aan de interne organisatie, verschillende gelegenheden aangegrepen om Erfgoed Brabant in het veld en daarbuiten te vertegenwoordigen en te positioneren. Onder deze activiteiten vallen onder meer: presentaties voor businessclubs, optreden als dagvoorzitter, deelname in paneldiscussies en aanwezigheid bij verschillende officiële gelegenheden.

Het periodieke overleg tussen de directie en de accounthouder bij de provincie is ook in 2016 soepel en constructief verlopen. Hetzelfde geldt voor het contact met bureauhoofd Cultuur van Toen.

Personeel

Het verder ontwikkelen van medewerkers heeft ook in 2016 plaatsgevonden. Het traject in het kader van de persoonlijke ontwikkeling, waaraan het merendeel van de collega's heeft deelgenomen, is in maart 2016 afgerond. Afhankelijk van de behoeften van de collega's zal er een vervolgtraject worden gestart. Naast trainingen en/of bijeenkomsten voor de gehele groep kunnen er ook trajecten voor individuele medewerkers worden georganiseerd.

Ook in 2016 heeft de directie periodiek overleg gevoerd met de PVT. De in- en externe communicatie is wederom in 2016 een aandachtspunt geweest. De samenwerking met de PVT verloopt prima en wordt door de directie zeer gewaardeerd.

In 2016 had Erfgoed Brabant gemiddeld 16,5 fte's in loondienst. Dat is exclusief medewerkers of stagiairs die voor een bepaald project worden ingehuurd. Twee medewerkers hebben de organisatie verlaten. De ontstane vacatures zijn respectievelijk in oktober 2016 en in april 2017 ingevuld. Daarnaast is de nieuwe Medewerker Digitalisering op 1 maart 2016 in dienst getreden.

Het ziekteverzuimpercentage bedroeg in 2016 gemiddeld 1,95%; dat is evenals vorig jaar ruim beneden het landelijke gemiddelde (4,3%).

Sociaal Pact

De provincie wil een bijdrage leveren aan het creëren van werk voor mensen met een afstand tot de arbeidsmarkt. Dit geldt ook voor provinciale uitvoeringsorganisaties, zoals Kunstbalie, Bkcc en Erfgoed Brabant. Begin 2015 is een Sociaal Pact opgesteld dat op 2 maart 2015 mede door Erfgoed Brabant is ondertekend. In dit kader hebben we een student van de Stichting Buitengewoon Leren & Werken Prins Heerlijk een werkstageplek aangeboden voor de duur van twee jaar. In deze periode kan zij werkervaring opdoen, wat haar kansen op de arbeidsmarkt naar verwachting zal vergroten. In 2016 hebben we in overleg met de directeur van het PON in het kader van de invoering van de Governance Code een opdracht verstrekt aan een medewerker van eerder genoemde organisatie. Hierdoor werd deze medewerker in de gelegenheid gesteld om ervaring als bestuursondersteuner op te doen.

Daarnaast zijn we in oktober 2015 gestart met de pilot Erfgoedtrainee, bedoeld om talentvolle recent afgestudeerden op het gebied van erfgoed of aanverwant in de gelegenheid te stellen hun competenties verder te ontwikkelen in een reële werksituatie om zo beter geëquipeerd meer kansen

op de arbeidsmarkt te krijgen. Dit traject is in september 2016 afgerond. Het resultaat van de pilot is dat er een jongerenpanel actief is en dat Erfgoed Brabant een jongerencoördinator in dienst wil nemen. Een en ander is afhankelijk van extra budget van de provincie.

Monitoring en evaluatie

In het laatste kwartaal van 2015 hebben gesprekken plaatsgevonden met Dynamic Concepts. Deze organisatie heeft de opdracht gekregen voor het ontwerpen en opzetten van een belevingsonderzoek naar de introductie van de Brabant Cloud. Dit zal pas in 2017 worden uitgevoerd. Verder is met de provincie afgesproken dat in afstemming met andere uitvoeringsorganisaties een gezamenlijk monitormodel wordt ontwikkeld, om kosten te delen en te voorkomen dat al die afzonderlijke clubs het wiel zelf gaan uitvinden. Hierbij is centrale, provinciale regie nodig. Daarvan is het in 2016 niet gekomen. Het wachten is op wat de provincie precies aan cijfermatige onderbouwing van de resultaten van beleid nodig heeft. Daarnaast heeft Erfgoed Brabant in 2016 op eigen initiatief bij projecten en grote activiteiten verschillende evaluaties uitgevoerd. Deze cijfers kunnen later bijdragen aan het in beeld brengen van trends en ontwikkelingen.

Financieel

Administratief-financieel is Erfgoed Brabant helemaal op orde en bij de tijd. Ook in 2016 heeft de medewerker financiën zelf een concept-jaarrekening opgesteld. Hierin zijn wederom zoveel mogelijk uren van medewerkers gekapitaliseerd en toegerekend naar projecten, zodat het voor de directie nog duidelijker is wat het effect is van de inzet van mensen en middelen.

In 2016 heeft Erfgoed Brabant € 2.609.909 ter beschikking gehad. Dit bedrag is als volgt opgebouwd:

- Activiteitsubsidie: begroot € 1.668.978, gerealiseerd € 1.698.185
- Leerstoelen: begroot € 117.403, gerealiseerd € 138.945
- Vrijgevallen middelen uit voorgaande jaren projecten Brabant Cloud en Erfgoed Academie Brabant: begroot € 682.396, gerealiseerd € 397.850
- Incidentele subsidies projecten Museumschatjes, Zuiderwaterlinie en Cultuureducatie met Kwaliteit: begroot € 50.000, gerealiseerd € 156.603
- Eigen inkomsten (verkoop van lesproducten, scholings- en cursusinkomsten, evenementen en dienstverlening aan derden): begroot € 119.000, gerealiseerd € 218.325

Zoals in de jaarrekening 2015 al is aangegeven, zijn de regelingen met betrekking tot de verdeelsubsidies met ingang van 2016 afgeschaft. Ze zijn daarom niet in de begroting opgenomen.

Qua inkomsten bleef Erfgoed Brabant ook in 2016 grotendeels afhankelijk van structurele en incidentele subsidies en opdrachten van de provincie. Hierbij is het zaak om in goede afstemming op het inhoudelijk programma een juiste balans te vinden tussen enerzijds uitvoerder van provinciaal beleid en anderzijds de eigenstandige positie als intermediair van het Brabantse erfgoedveld. Het spreiden van risico's aan de inkomstenkant door in te zetten op meer partijen (gemeenten, fondsen, etc.) is een weg die op projectniveau bewandeld kan worden. Erfgoed Brabant zal echter altijd voor het grootste gedeelte aangewezen blijven op provinciale middelen. Het in 2015 afgekondigde besluit om vanaf 2016 de jaarlijkse subsidie tot 2019 niet meer te indexeren, hetgeen ons jaarlijks circa €

30.000 minder inkomsten oplevert, is een teken dat we alerter zullen moeten zijn op additionele of andere vormen van financiering, willen we op hetzelfde niveau als in 2016 kunnen blijven acteren. Anderzijds moet er meerjarige duidelijkheid zijn over de basis van onze activiteiten, om te voorkomen dat Erfgoed Brabant zich tot een soort van 'projectenfabriek' ontwikkelt, een organisatie zonder duidelijke eigen lijn en koers die voortkomt uit vragen uit het veld. Naar het zich laat aanzien heeft Erfgoed Brabant in 2017 zicht op meerjarige financiering in de basis en programmatisch. Daarnaast zullen er mogelijk losse projectsubsidies en opdrachten komen.

De lasten van Stichting Erfgoed Brabant zijn zoveel als mogelijk toegeschreven aan de inhoudelijke actielijnen die in de begroting van 2016 zijn geformuleerd:

- Kennis toegankelijk maken en ontsluiten: begroot € 376.712, gerealiseerd € 381.138
- Kennis ontwikkelen en overdragen: begroot € 837.355, gerealiseerd € 832.095
- Kennis maken met Verhalen van Brabant: begroot € 217.604, gerealiseerd € 215.161
- Kennissen opbouwen en onderhouden/Samenwerking en nieuw beleid: begroot € 224.373, gerealiseerd € 208.430
- Bedrijfsvoering: begroot € 981.733, gerealiseerd € 1.055.976

De lasten betreffen voor een groot gedeelte personele kosten: Erfgoed Brabant bestaat bij de gratie van haar deskundige medewerkers. De kosten voor huisvesting en andere overhead zijn stabiel, maar relatief hoog. Beide zaken zorgen ervoor dat er telkens krap materieel budget is om activiteiten te ondernemen. En waar de budgetten hoog zijn, zoals bij de projectsubsidies voor de Brabant Cloud en de Erfgoed Academie Brabant, kunnen we daarmee weinig flexibel opereren. Naar de toekomst gekeken zal de druk op het materieel budget bij een voorziene stijging van de vaste personeelslasten (door cao-aanpassingen en periodiekenopbouw) toenemen. We moeten dan op zoek naar additionele middelen om activiteiten ook daadwerkelijk te kunnen realiseren.

Er zijn gedurende het jaar 2016 baten en lasten uit voorgaande jaren geboekt, hetgeen heeft geresulteerd in een voordelig verschil van € 34.775. Dit heeft vooral te maken met de uiteindelijk lagere energiekosten die pas in 2016 zijn afgerekend. Al me al had Erfgoed Brabant in 2016 in totaal een tekort van € 82.891. Dit wordt gecompenseerd door mutaties in bestemmingsreserves en bestemmingsfondsen van in totaal € 93.330. Dit leidt uiteindelijk tot een positief resultaat over 2016 van € 10.438 dat conform de vastgestelde verdelingsystematiek zal worden toegevoegd aan de egalisereserves.

Voor een uitgewerkte verantwoording van de financiële ontwikkeling en resultaten van Erfgoed Brabant wordt verwezen naar het financieel jaarverslag 2016.

Hieronder staan ter vergelijking en onderbouwing van het financieel jaarverslag de begrotingen 2016 en 2017 afgedrukt.

Begroting 2016

INKOMSTEN			Subtotaal	Totaal
Structurele subsidies				
Provincie Noord-Brabant: Basissubsidie (excl. index)			1.668.978	
Provincie Noord-Brabant: Leerstoel Cultuur in Brabant			53.800	
Provincie Noord-Brabant: Leerstoel Diversiteit in taal en cultuur in Brabant			63.603	
				1.786.381
Projectsubsidies en opdrachten				
Provincie Noord-Brabant: Museumschatjes (subsidie)			PM	
Provincie Noord-Brabant: Erfgoed Academie Brabant (subsidie)			PM	
Provincie Noord-Brabant: Brabant Cloud (subsidie)			PM	
Provincie Noord-Brabant: Borgstellingsfonds (subsidie)			PM	
Fonds Cultuurparticipatie: Cultuureducatie met Kwaliteit (CmK)			50.000	
Kunstabalie: Investeringsprogramma erfgoededucatie CmK (* in jaarrekening onder eigen inkomsten)			10.000	
				60.000
Eigen inkomsten				
Tijdschrift In Brabant			21.000	
Verkoop boek Blikken op Brabant			2.000	
Verkoop boek Erfgoed van de Brabanders			5.000	
Lesproducten erfgoededucatie			5.000	
Overige inkomsten webwinkel			1.500	
Scholings- en cursusinkomsten + evenementen			17.500	
Brabant Cloud			25.000	
Brabants Heem boekhouding en secretariaat			15.000	
LCM boekhouding			4.500	
Verhuur vergaderzaal De Postkamer			500	
Rente			12.000	
				109.000
Vrijval nog te besteden middelen				
Erfgoed Academie Brabant (subsidie 2015)			498.534	
Brabant Cloud (subsidie 2015)			183.862	
				682.396
TOTAAL INKOMSTEN				2.637.777

UITGAVEN	Materieel	Personeel	Subtotaal	Totaal
Actielijn 1: Kennis toegankelijk maken en ontsluiten				
Erfgoed Portal Brabant / Website	20.000	64.542	84.542	
Brabant Cloud / Thuis in Brabant	160.000	132.170	292.170	
				376.712
Actielijn 2: Kennis ontwikkelen en overdragen				
Onderhoud en doorontwikkeling educatieve producten	10.000	63.603	73.603	
Museumschatjes	50.000		50.000	
Cultuureducatie met Kwaliteit	60.000	87.814	147.814	
Erfgoed Academie Brabant: Algemeen	215.000	83.534	298.534	
Erfgoed Academie Brabant: Leerstoelen CIB en DTC	117.403		117.403	
				687.355
Actielijn 3: Kennismaken met Verhalen van Brabant				
Themaproject Verhalen van Vriend en Vijand	10.000	151.357	161.357	
Magazine In Brabant	30.000	26.247	56.247	
(G)oud van Brabant (*in jaarrekening onder Actielijn 2)	150.000	*	150.000	
				367.604
Actielijn 4: Kennissen opbouwen en onderhouden				
Relatiemanagement (RM) algemeen	12.000	59.879	71.879	
RM: Relatie event Paaspop	7.500	*	7.500	
RM: Relatie event Erfgoedontmoeting	5.000	*	5.000	
Collectieve ondersteuning erfgoedveld (CO) algemeen		60.000	60.000	
CO: Café de Zachte G (uit budget EAB)	0	*	0	
CO: Financiële bijdrage NHJ en NBAG	8.500		8.500	
CO: Brabantse Erfgoedprijs reservering 2017	8.750		8.750	
Nog te verdelen uren vrije ruimte (*) (* in jaarrekening onder Bedrijfsvoering)		118.964	118.964	
				280.593
Actielijn 5: Samenwerking en nieuw beleid				
MEST magazine en MEST online	15.000	*	15.000	
Investeringsplein Cultuur incl Brabant C Fonds		17.745	17.745	
Deelname Erfgoedfabriek (materieel budget)	PM	*	PM	
Pilot Stimuleren museumbezoek voor specifieke groepen (mat. budget)	PM	*	PM	
				32.745
Bedrijfsvoering				
Bestuur				
Bestuurszaken	5.000		5.000	
Externe advisering	2.500		2.500	
Netwerk en representatie	750		750	
				8.250
Interne organisatie				
Loonkosten medewerkers directie		157.692	157.692	
Loonkosten medewerkers staf/secretariaat		108.053	108.053	
Vergoedingen vrijwilligers en stagiairs	3.000		3.000	
Trainees	11.428	8.572	20.000	

Dienstreizen	20.000		20.000	
Reiskosten woon-werkverkeer	25.000		25.000	
Opleiding en bijscholing	5.000	60.475	65.475	
Vergaderingen en overleggen intern		90.463	90.463	
Ziekteverzuimverzekering	22.000		22.000	
Overige personeelslasten	4.500		4.500	
Kantoorbenodigdheden	4.000		4.000	
Telefoonkosten	14.000		16.000	
Porti- en verzendkosten algemeen	10.000		10.000	
PerfectView	7.000		7.000	
Kopieer- en printkosten algemeen	5.000		5.000	
Drukwerk algemeen	6.500		6.500	
Kantinekosten	10.000		10.000	
Contributies, abonnementen, lidmaatschappen	4.500		4.500	
Rente en bankkosten	1.000		1.000	
Algemene verzekeringen	1.000		1.000	
				581.183
Communicatie				
Corporate communicatie (* in jaarrekening onder Actielijn 4)	15.000		15.000	
				15.000
Monitoring en evaluatie				
Monitoring en evaluatie (* in jaarrekening onder Actielijn 4)	15.000		15.000	
				15.000
Financieel				
Afschrijving inventaris	18.000		18.000	
Advieskosten (personeel en financieel)	7.500		7.500	
Accountantskosten	16.335		16.335	
Loonbureau	7.000		7.000	
				48.835
Automatisering	40.000		40.000	
Licenties en onderhoud				40.000
Huisvesting				
Huur (Griffie en garage)	107.500		107.500	
Energiekosten	30.000		30.000	
Bijkomende leveringen en diensten (servicekosten)	35.000		35.000	
Interieurverzorging eigen ruimtes	12.000		12.000	
				184.500
TOTAAL UITGAVEN				2.637.777
VERSCHIL INKOMSTEN/UITGAVEN				0

Begroting 2017

INKOMSTEN			Subtotaal	Totaal
Structurele en meerjarige subsidies				
Provincie Noord-Brabant: begrotingssubsidie (incl. leerstoelen)			1.815.588	
Provincie Noord-Brabant: doorontwikkeling Brabant Cloud in Erfgoed Brabant Platform			200.000	
Provincie Noord-Brabant: doorontwikkeling Erfgoed Brabant Academie			150.000	
				2.165.588
Projectsubsidies en opdrachten				
Kunstbalie: Cultuureducatie met Kwaliteit			50.000	
Provincie Noord-Brabant: Museumschatjes en pilot Museumschatjes voortgezet onderwijs			PM	
Provincie Noord-Brabant: provinciale communicatiecampagne erfgoed			PM	
Provincie Noord-Brabant: lijn 'Jongeren en Erfgoed'			PM	
Provincie Noord-Brabant: investering versnelling digitalisering			PM	
Provincie Noord-Brabant: vier provinciale verhaallijnen, inclusief deelprojecten Crossroads en Zuiderwaterlinie			PM	
				50.000
Eigen inkomsten				
Tijdschrift In Brabant/Erfgoed Brabant Magazine			18.000	
Verkoop publicaties			2.500	
Lesproducten erfgoededucatie			5.000	
Overige inkomsten webwinkel			1.000	
Scholings- en cursusinkomsten			20.000	
Entree evenementen			5.000	
Deelnemersbijdragen Brabant Cloud			25.000	
Brabants Heem boekhouding en secretariaat			15.000	
Landelijk Contact Museumconsulenten boekhouding			4.500	
De Brabantse Boerderij boekhouding en secretariaat			PM	
Verhuur vergaderzaal			500	
Rente			8.000	
				104.500
TOTAAL INKOMSTEN				2.320.088

UITGAVEN	Materieel	Personeel	Subtotaal	Totaal
Erfgoed Brabant Platform				
Beheer en bijhouden website	3.500	224.635	228.135	
Ontwikkeling Erfgoed Brabant Platform	50.000		50.000	
Onderhoud en beheer Brabant Cloud	35.000	126.053	161.053	
Doorontwikkeling Brabant Cloud	50.000		50.000	
Onderhoud en beheer Collectieregistratiesysteem (Memorix Maior)	25.000	50.000	75.000	
Doorontwikkelen Thuis in Brabant	25.000			
Erfgoed Brabant Magazine / In Brabant	30.000	26.966	56.966	
Subtotaal	218.500	427.654		646.154
Erfgoed Brabant Academie				
Wetenschappelijk onderzoek/onderwijs en valorisatie leerstoelen	117.403		117.403	
Scholing & Support	100.000	335.889	435.889	
Doorgaande leerlijn primair onderwijs	10.000	12.248	22.248	
Cultuureducatie met Kwaliteit	50.000		50.000	
Scholings- en cursuskosten	25.000		25.000	
Subtotaal	302.403	348.137		650.540
Erfgoed Brabant Netwerk				
Samenwerking basisinfrastructuur erfgoed	5.000		5.000	
Evenementen en bijeenkomsten (o.m. Café de Zachte G)	28.750		28.750	
Brabantse Erfgoedprijs 2017 (prijzengeld en uitreiking)	15.000		15.000	
Financiële bijdrage ZHC en NBAG	8.500		8.500	
Beschikbare uren personeel algemeen		244.785	244.785	
Communicatie materieel budget	10.969		10.969	
Subtotaal	68.219	244.785		313.004
Bedrijfsvoering				
Bestuur				
Bestuurszaken	7.500		7.500	
Externe advisering	2.000		2.000	
Netwerk en representatie	4.000		4.000	13.500
Interne organisatie				
Loonkosten medewerkers directie		102.998	102.998	
Loonkosten medewerkers staf/secretariaat		88.858	88.858	
Loonkosten opleiding, overleggen en algemene werkzaamheden		129.159	129.159	
Vergoedingen vrijwilligers en stagiairs	1.500		1.500	
Reiskosten woon-werkverkeer	26.040		26.040	
Ziekteverzuimverzekering	21.000		21.000	
Overige personeelslasten	5.000		5.000	
Kantoorbenodigdheden	2.500		2.500	
Telefoonkosten	16.500		16.500	
Porti- en verzendkosten algemeen	7.000		7.000	
PerfectView	5.000		5.000	
Kopieer- en printkosten algemeen	7.500		7.500	
Drukwerk algemeen	2.500		2.500	
Kantinekosten	10.000		10.000	
Contributies, abonnementen, lidmaatschappen	3.000		3.000	

Rente en bankkosten	1.000		1.000	
Algemene verzekeringen	1.000		1.000	430.555
Financieel				
Afschrijving inventaris	12.500		12.500	
Advieskosten (personeel en financieel)	1.500		1.500	
Accountantskosten	16.335		16.335	
Loonbureau	7.500		7.500	
				37.835
Automatisering				
Licenties en onderhoud	42.000		42.000	42.000
Huisvesting				
Huur (kantoor en garage)	107.000		107.000	
Energiekosten	32.500		32.500	
Bijkomende leveringen en diensten (servicekosten)	35.000		35.000	
Interieurverzorging eigen ruimtes	12.000		12.000	
				186.500
Totaal bedrijfsvoering	389.375	321.015		710.390
TOTAAL UITGAVEN				2.320.088
VERSCHIL INKOMSTEN/UITGAVEN				0

Medewerkers in 2016

Annette Gaalman
Anne-Wil Maris
Britt Werner (tot 1 oktober 2016)
Carlijn Hageraats (1 juni tot en met 31 oktober 2016)
Cris Kremers
Dieuwertje de Nigtere
Dik Elings
Doret Eeken
Ingeborg Schuster (tot 1 januari 2017)
Irry Vervoord
Monika Lechner (vanaf 1 maart 2016)
Jos Swanenberg
Josewine Hubers
Jurgen Pigmans (tot 1 mei 2016)
Mark Mooren
Marloes van de Hei
Monique Groot
Ninke van der Heijden
Patrick Timmermans
Tera Uijtdewilligen
Willeke Thur
Wouter Loeff (vanaf 1 oktober 2016)
Heleen Regenspurg

Daarnaast heeft Erfgoed Brabant op projectbasis gebruikgemaakt van verschillende vormen van flexkrachten: vrijwilligers (4), stagiaire (1) en inhuur (divers). Tevens beheerde Erfgoed Brabant de twee leerstoelen aan Tilburg University, te weten Cultuur in Brabant en Diversiteit in Taal en Cultuur (beide 0,4 fte).

erfgoed brabant

FINANCIËEL VERSLAG 2016

Stichting Erfgoed Brabant, financieel verslag 2016

Stichting Erfgoed Brabant
Waterstraat 16
5211 JD 's-Hertogenbosch

Betreft:
Financieel verslag 2016

Inhoudsopgave

Behorende bij het financieel verslag over het boekjaar 2016 van Stichting Erfgoed Brabant, Waterstraat 16, 5211 JD 's-Hertogenbosch.

Algemeen

1	Bestuursverslag	1
2	Algemene gegevens	3
3	Verklaring	5

Jaarrekening

1	Balans per 31 december 2016	6
2	Staat van baten en lasten over 2016	9
3	Toelichting op de jaarrekening	11
4	Specificaties balans per 31 december 2016	15
5	Specificaties staat van baten en lasten over 2016	21

Overige gegevens

6	Controleverklaring	31
---	--------------------	----

1 Bestuursverslag

Het bestuursverslag is als bijlage toegevoegd en ligt tevens ter inzage ten kantore van de stichting. Op verzoek zal kosteloos inzage worden verstrekt aan belangstellenden.

2 Algemene gegevens

2.1 Zakelijke gegevens van de Stichting Erfgoed Brabant

Rechtsvorm	Stichting
Bedrijfsadres	Waterstraat 16, 5211 JD 's-Hertogenbosch
Directeur-bestuurder	P.J.G.M. Timmermans
Raad van Toezicht	H.P.T.M. Willems, voorzitter J.G.I.M. Reijrink A.P.M. Veltman J.A.M. van Heijningen J.W.M. Buys

Stichtingsactiviteiten

Erfgoed Brabant versterkt, ondersteunt en verbindt het erfgoedveld, onderwijs en beleidsmakers in het verkennen, behouden en doorgeven van het veelzijdige verhaal van Brabant. Erfgoed Brabant doet dit door projecten uit te voeren die kennisuitwisseling mogelijk maken, kwaliteit in het beheer en overdracht van erfgoed bevorderen en door nieuwe verbindingen en frisse blikken te stimuleren.

Invoering Governance Code Cultuur

Het bestuur van Erfgoed Brabant heeft het besluit genomen om de Governance Code Cultuur in te voeren. De Governance Code Cultuur biedt een normatief kader voor goed bestuur en toezicht in culturele organisaties. De code omvat het gehele besturingsproces: beleid, uitvoering, toezicht en verantwoording. Het belang van goed bestuur, adequaat toezicht en transparante verantwoording wordt steeds belangrijker. Naast het gebruik van publieke middelen is er steeds meer sprake van marktontwikkeling. Verder telt voor de gehele cultuursector naast het werken met gemengde financiering, risicobeheer, toezicht en verantwoording steeds zwaarder.

Nieuw bestuursmodel

In de afgelopen jaren is de organisatie steeds professioneler gaan werken. Zo is de planning & control cyclus beter ingericht en is projectmatig werken ingevoerd. Verder is het beleid vastgelegd en is ook de personeelscyclus op orde. Daarnaast opereert Erfgoed Brabant in een complexe en turbulente omgeving. Dit vraagt veel flexibiliteit van de organisatie en pleit voor een slagvaardige directie met bestuurlijke bevoegdheden. Daarom heeft het bestuur gekozen voor een ander besturingsmodel, het Raad van Toezichtmodel. Het Raad van Toezichtmodel is op 19 mei 2016 ingevoerd.

3 Verklaring

Bij de jaarrekening is een controleverklaring verstrekt. Voor de inhoud van deze verklaring verwijzen wij u naar het hoofdstuk "Overige gegevens" van het financieel verslag.

1 Balans per 31 december 2016 (na verwerking voorstel resultaatbestemming)

ACTIVA

	<u>31-dec-16</u>		<u>31-dec-15</u>	
	€	€	€	€
<u>Vaste activa</u>				
<u>Materiële vaste activa</u>				
Andere vaste bedrijfsmiddelen		27.483		50.481
<u>Vlottende activa</u>				
<u>Voorraden</u>				
Boekenvoorraad		-		4.319
<u>Vorderingen</u>				
Debiteuren	10.423		29.661	
Overige vorderingen	<u>29.570</u>		<u>49.329</u>	
		39.993		78.990
<u>Liquide middelen</u>		1.162.061		1.733.007
		<u>1.229.537</u>		<u>1.866.797</u>

PASSIVA

	<u>31-dec-16</u>		<u>31-dec-15</u>	
	€	€	€	€
<u>Eigen vermogen</u>				
Bestemmingsreserves	129.707		192.102	
Bestemmingsfondsen	86.226		117.162	
Egalisatiereserve	<u>226.240</u>		<u>215.802</u>	
		442.173		525.066
<u>Voorzieningen</u>				
Voorzieningen		62.697		48.895
<u>Kortlopende schulden</u>				
Crediteuren	108.461		65.465	
Toegekende verdeelsubsidies Basistaken Musea	59.801		66.209	
Toegekende verdeelsubsidies Regionale Geschiedbeoefening en Van den Eerenbeemtfonds	2.450		3.700	
Belastingen en premies sociale verzekeringen	64.556		73.192	
Pensioenfonds	1.169		2.361	
Overige schulden en overlopende passiva	<u>488.230</u>		<u>1.081.909</u>	
		<u>724.667</u>		<u>1.292.836</u>
		<u>1.229.537</u>		<u>1.866.797</u>

ABAB Accountants B.V.

29 MEI 2017

Initials for identification purposes
ABAB Accountants B.V.

2 Staat van baten en lasten over 2016

	01-01-16 t/m 31-12-16	primaire begroting 2016	afwijking begroting / realisatie	01-01-15 t/m 31-12-15
	€	€	€	€
<u>Baten</u>				
Structurele subsidies Provincie Noord-Brabant	1.698.185	1.668.978	29.207	2.013.025
Incidentele subsidies en opdrachten Provincie Noord-Brabant	693.399	849.799	-156.400	819.971
Eigen inkomsten	218.325	119.000	99.325	204.659
	<u>2.609.909</u>	<u>2.637.777</u>	<u>-27.868</u>	<u>3.037.659</u>
<u>Lasten</u>				
Kennis toegankelijk maken en ontsluiten	381.138	376.712	4.426	236.837
Kennis ontwikkelen en overdragen	832.095	837.355	-5.260	736.512
Kennismaken met Verhalen van Brabant	215.162	217.604	-2.442	148.874
Kennissen opbouwen en onderhouden	208.430	224.373	-15.943	285.889
Verdeelsubsidies	-	-	-	410.216
Bedrijfsvoering	<u>1.055.977</u>	<u>981.733</u>	<u>74.244</u>	<u>1.181.131</u>
	<u>2.692.802</u>	<u>2.637.777</u>	<u>55.025</u>	<u>2.999.459</u>
Resultaat uit gewone bedrijfsuitoefening	-82.893	-	-82.893	38.197
<u>Dotaties en onttrekkingen</u>				
Mutaties in bestemmingsreserves	62.395	-	62.395	-50.790
Mutaties in bestemmingsfondsen	<u>30.936</u>	-	<u>30.936</u>	<u>-13.513</u>
	<u>93.331</u>	-	<u>93.330</u>	<u>-64.303</u>
Resultaat voor verwerking resultaatbestemming	10.438	-	10.434	-26.108
Verwerking resultaat in de egalisatiereserve	-10.438	-	-10.438	26.108

ABAB Accountants B.V.

29 MEI 2017

Initials for identification purposes
ABAB Accountants B.V.

3 Toelichting op de jaarrekening

3.1 Grondslagen voor het opstellen van de jaarrekening

Schattingen

Bij het opstellen van de jaarrekening maakt de leiding van de stichting schattingen en gaat van bepaalde veronderstellingen uit die van invloed kunnen zijn op de waardering van de activa, passiva en de uitkomsten van staat van baten en lasten. De werkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen en veronderstellingen. Deze eventuele verschillen worden in het volgend boekjaar verwerkt.

3.2 Grondslagen voor de waardering van activa en passiva

Algemeen

De jaarrekening is opgesteld in overeenstemming met de Richtlijn voor de Jaarverslaggeving 640 "Organisaties zonder Winststreven". De waardering van activa en passiva is gebaseerd op het stelsel van historische kosten. Hierna niet genoemde activa en passiva zijn voor de nominale waarde in de balans opgenomen.

Financiële instrumenten

De onderneming maakt in de normale bedrijfsuitoefening gebruik van financiële instrumenten, die in de balans als activa en passiva zijn verantwoord. De op de balans opgenomen financiële instrumenten bestaan voornamelijk uit handelsdebiteuren, liquide middelen en leveranciers- en handelskredieten. Over deze financiële instrumenten loopt de onderneming rente- en kredietrisico. De onderneming maakt geen gebruik van afgeleide financiële instrumenten om deze risico's af te dekken.

Materiële vaste activa

De materiële vaste activa zijn gewaardeerd tegen de verkrijgingprijs verminderd met de cumulatieve afschrijvingen. De afschrijvingen zijn in het algemeen lineair berekend en gerelateerd aan de verwachte economische levensduur, met inachtneming van de restwaarde.

Vorraden

De voorraad van de aanwezige boeken is gewaardeerd tegen de kostprijs of lagere marktwaarde van de aanwezige voorraad op 31 december.

Vorderingen

Debiteuren

De debiteuren zijn bij de eerste verwerking in de balans gewaardeerd tegen de nominale waarde. Voorzieningen wegens oninbaarheid zijn in mindering gebracht op de aldus bepaalde waarde van de vordering. Deze voorzieningen worden bepaald op basis van individuele beoordelingen van de vorderingen.

Vorzieningen

Algemeen

Vorzieningen worden gevormd voor verplichtingen en verliezen die op balansdatum in rechte afdwingbaar zijn of zijn aan te merken als een "feitelijke" verplichting, waarbij het waarschijnlijk is dat voor de afwikkeling van die verplichting of verlies, middelen of andere activa de onderneming zullen verlaten en van de verplichtingen en verliezen een betrouwbare schatting is te maken.

Het bedrag dat als voorziening wordt opgenomen is de beste schatting van de bedragen die noodzakelijk zijn om de betreffende verplichting en verliezen af te wikkelen. Bij deze schatting is zoveel mogelijk rekening gehouden met alle risico's en onzekerheden die samenhangen met de voorziening. Voor zover de uitgaven voor de afwikkeling van voorzieningen op derden kunnen worden verhaald, zijn deze vergoedingen niet in de voorziening betrokken, maar als een afzonderlijk actief op de balans opgenomen.

Tenzij anders vermeld in deze toelichting, zijn de voorzieningen gewaardeerd tegen de nominale waarde. Bij waardering tegen de contante waarde is de voorziening contant gemaakt tegen de actuele markttrente per balansdatum (disconteringsvoet voor belastingen), gebaseerd op hoogwaardige ondernemingsobligaties.

Langlopende en kortlopende schulden

Alle schulden, zowel de langlopende als de kortlopende, zijn bij de eerste verwerking in de balans gewaardeerd tegen de reële waarde. Als gevolg van het verschil tussen de markttrente en de nominale rente van deze schulden wijkt de balanswaarde van de schulden af van de nominale rente.

3.3 Grondslagen voor de bepaling van de baten en lasten

Bepaling van baten en lasten

Algemeen

Het resultaat wordt bepaald als het verschil tussen de opbrengstwaarde van de in het boekjaar geleverde prestaties en de kosten en andere lasten over het boekjaar op basis van verkrijgingprijzen. Winsten op transacties zijn verantwoord in het jaar waarin ze zijn gerealiseerd; verliezen zijn verantwoord in het jaar waarin ze voorzienbaar waren, rekening houdend met de grondslagen voor voorzieningen.

Baten

Opbrengsten van diensten worden opgenomen op het moment dat de diensten zijn verricht of naar rato waarin de diensten zijn verricht. De kostprijs van deze diensten wordt aan dezelfde periode toegerekend.

Lasten

De lasten worden bepaald op basis van historische uitgaafprijzen. Afschrijvingen zijn berekend volgens de grondslagen vermeld bij de vaste activa.

Rentebaten en –lasten

De rentebaten betreffen het van derden ontvangen en te ontvangen bedrag aan interest over het boekjaar. De rentelasten betreffen het betaalde en te betalen bedrag aan interest over het boekjaar.

ABAB Accountants B.V.

29 MEI 2017

Initials for identification purposes
ABAB Accountants B.V.

4 Toelichting balans per 31 december 2016

4.1 Vaste activa

Materiële vaste activa

Het waardeverloop van de materiële vaste activa is als volgt samen te vatten:

	2016	2015
	€	€
<u>Stand begin boekjaar</u>		
Aanschaffingsprijs	75.406	49.475
Cumulatieve afschrijvingen	<u>-24.925</u>	<u>-13.379</u>
Boekwaarde	<u>50.481</u>	<u>36.096</u>
<u>Mutaties</u>		
Investerings inventarissen	1.011	25.931
Desinvestering boekjaar	-1.092	-
Afschrijvingen	<u>-22.917</u>	<u>-11.546</u>
	<u>-22.998</u>	<u>14.385</u>
<u>Stand einde boekjaar</u>		
Aanschaffingsprijs	75.325	75.406
Cumulatieve afschrijvingen	<u>-47.842</u>	<u>-24.925</u>
	<u>27.483</u>	<u>50.481</u>

De economische levensduur van de investeringen is als volgt:

Inventarissen	5 jaren
Telefooncentrale	10 jaren
WIFI aanleg	5 jaren
Automatisering	3 jaren

In verband met technische veroudering is de telefooncentrale en de wifi installatie in 2016 vervroegd volledig afgeschreven.

4.2 Vlottende activa

	31 dec. 2016	31 dec. 2015
<u>Vorraden</u>	€	€
Boekenvoorraad "Verhalen van Brabant"	-	4.319
	<u>-</u>	<u>4.319</u>

De boekenvoorraad is op 31 december 2016 afgewaardeerd.

Vorderingen

Debiteuren

Debiteurensaldo einde boekjaar	11.142	31.545
af: voorziening wegens mogelijke oninbaarheid	<u>-719</u>	<u>-1.884</u>
	<u>10.423</u>	<u>29.661</u>

Overige vorderingen

BTW 4e kwartaal 2016	10.167	-
Overige vorderingen	748	200
Vooruitbetaalde kosten	4.131	3.830
Nog te ontvangen rente	5.964	14.193
Stichting Beheer Museumkwartier (afrekening onderhoudskosten Griffie)	5.460	17.200
Bijdrage Mondriaanfonds	<u>3.100</u>	<u>13.906</u>
	<u>29.570</u>	<u>49.329</u>

Vorderingen:

Alle vorderingen hebben een looptijd korter dan één jaar.

	31 dec. 2016	31 dec. 2015
<u>Liquide middelen</u>	€	€
Kas	46	33
Van Lanschot, rekening-courant 22.55.88.587	10.034	905
Van Lanschot, comfortdeposito 22.52.35.579	501.424	500.922
ING, zakelijke rekening 316557	5.037	28.211
ING, Private Banking Spaarrekening 316557	576.192	1.124.010
ING, zakelijke rekening 300140	62	46
ING, kapitaalrekening 300140	69.265	78.880
	<u>1.162.061</u>	<u>1.733.007</u>

Liquide middelen:

De liquide middelen zijn vrij beschikbaar en terstond opeisbaar.

4.3 Eigen vermogen

Bestemmingsreserves

Het verloop van de Bestemmingsreserves is als volgt:

	Stand per 01-01-16 €	Toevoeging boekjaar €	Onttrekking boekjaar €	Stand per 31-12-2016 €
Bestemmingsreserve Erfgoededucatie-consulenten	9.000	-	9.000	-
Bestemmingsreserve Erfgoedprijzen	250	8.750	-	9.000
Bestemmingsreserve Relatiemanagement	25.698	-	-	25.698
Bestemmingsreserve Training en coaching	28.477	-	11.495	16.982
Bestemmingsreserve Cultuureducatie met Kwaliteit	22.499	35.446	32.629	25.316
Bestemmingsreserve Platform website	49.464	-	-	49.464
Bestemmingsreserve Paaspop	6.294	-	6.294	-
Bestemmingsreserve Museumschatjes	33.920	-	32.173	1.747
Bestemmingsreserve Verhalen van Vriend en Vijand	16.500	-	15.000	1.500
Subtotaal	192.102	44.196	106.591	129.707

Bestemmingsfondsen

Het verloop van de Bestemmingsfondsen is als volgt:

Bestemmingsfonds Historische publicaties	79.268	144	-	79.412
Bestemmingsfonds Museumschatjes	31.080	-	31.080	-
Bestemmingsfonds Monitoring en evaluatie	6.814	-	-	6.814
Subtotaal	117.162	144	31.080	86.226

Egalisatiereserve

Het verloop van de Egalisatiereserve is als volgt:

Egalisatiereserve Provincie Noord-Brabant	171.508	9.218	-	180.726
Egalisatiereserve Erfgoed Brabant	44.294	1.220	-	45.514
	215.802	10.438	-	226.240
Totaal vermogen	525.066	54.778	137.671	442.173

Toelichting Bestemmingsreserves:

Erfgoededucatie: Het doel van deze reserve is om middelen ter beschikking te hebben om de aanschaf van educatieproducten te kunnen bekostigen. Besteding heeft in 2016 plaatsgevonden.

Erfgoedprijzen: Het doel van deze reserve is het bekostigen van de tweejaarlijkse Brabantse Erfgoedprijs en de tweejaarlijkse Dialectenprijs. Besteding zal in 2017 plaatsvinden.

Relatiemanagement: Het doel van deze reserve is het opzetten en onderhouden van het relatiemanagement systeem en het bijbehorende klanttraject. Besteding van deze reserve zal volgens voorliggende plannen in 2017 plaatsvinden.

Training en coaching: Het doel van de reserve is om medewerkers trainingen te laten volgen, die langer dan een jaar lopen. Besteding zal in 2017 plaatsvinden.

Cultuureducatie met Kwaliteit: Doel van deze reserve is middelen beschikbaar te hebben om het project CMK uit te kunnen voeren. Dit eerste CMK project loopt t/m eind december 2016 maar heeft een uitloop tot half 2017. De reserve zal in 2017 dan ook volledig besteed worden.

Platform website: Doel van deze reserve is het onderhouden en vervolmaken van de website. Besteding zal volgens plan voor een groot deel in 2017 plaatsvinden, met een mogelijke doorloop naar volgende jaren.

Paaspop: Deze bestemmingsreserve is in 2016 volledig tot besteding gekomen.

Museumschatjes: Doel van deze reserve is leerlingen van het basisonderwijs kennis te laten maken met erfgoed en musea, d.m.v. het beschikbaar stellen van een lespakket en gratis entree voor een deelnemend museum. Besteding zal in 2017 plaatsvinden.

Verhalen van Vriend en Vijand: Beschikbaar stellen van gelden t.b.v. diverse projecten in het kader van het project Verhalen van Vriend en Vijand. Restant uit 2015 zal in 2017 besteed worden.

Toelichting Bestemmingsfondsen:

Historische Publicaties: Dit garantiefonds is bestemd voor tekorten in toekomstige uitgaven van publicaties door ZHC. Jaar van besteding is niet aan te geven. Dit fonds is indertijd gevormd met provinciale gelden.

Museumschatjes: Dit fonds is in 2016 volledig besteed.

Monitoring en evaluatie: Het doel van dit fonds is om intensiever te monitoren en evalueren van een aantal werkzaamheden van Erfgoed Brabant. Besteding in 2017. Dit fonds is gevormd met provinciale gelden.

Toelichting Egalisatiereserve: De Provincie Noord-Brabant heeft bepaald dat deze reserve opgesplitst dient te worden in een gedeelte dat is opgebouwd met provinciale subsidie-inkomsten en een gedeelte dat tot stand is gekomen door andere inkomsten. In 2015 heeft er daarom een aanpassing plaatsgevonden m.b.t. de egalisatiereserve. In overleg met de Provincie is daarbij een verdeling overeengekomen op basis van de gemiddelde omzetgegevens van de jaren 2011 tot en met 2014. Het percentage over 2016 is berekend aan de hand van de cijfers 2016. In 2016 is voor een totaal aan baten verantwoord een bedrag van € 2.609.909, hierin begrepen een bedrag van € 1.815.588 als begrotingssubsidie (inclusief subsidie voor de Leerstoelen), een bedrag van € 569.631 toe te rekenen aan projectsubsidies en € 224.690 eigen inkomsten. Het verhoudingspercentage provinciale versus eigen inkomsten is op basis van bovengenoemde cijfers, 88,31% t.o.v. 11,69%. Deze percentages worden gebruikt om het resultaat over 2016 aan de juiste egalisatiereserves toe te voegen.

4.4 Voorzieningen

	Stand per 01-01-16	Toevoeging boekjaar	Onttrekking boekjaar	Stand per 31-12-2016
	€	€	€	€
Het verloop van de voorzieningen is als volgt:				
Voorziening Groot onderhoud De Griffie	42.979	28.176	14.635	56.520
Voorziening Transitie	5.916	3.000	2.739	6.177
Totaal voorzieningen	48.895	31.176	17.374	62.697

Toelichting Voorzieningen:

Voorziening Groot onderhoud De Griffie: Doel van deze voorziening is de kosten van onderhoud van het gebouw De Griffie gelijkmatig over een periode van 10 jaar ten laste van de resultaten over die jaren te laten vallen. Besteding zal dus in de komende jaren, wanneer de onderhoudskosten hoger worden dan de dotatie, plaatsvinden.

Voorziening Transitie: Het doel van deze voorziening is om de kosten, voortvloeiend uit de transitie die Erfgoed Brabant in 2013 heeft gerealiseerd, op te vangen. Besteding van deze voorziening zal geschieden in de komende jaren, zolang er nog ex-medewerkers zijn die recht hebben op bepaalde vergoedingen. In 2016 is een berekening gemaakt waaruit blijkt dat het resterende bedrag onvoldoende zal zijn om aan de toekomstige verplichtingen te kunnen voldoen, vandaar dat er in 2016 een bedrag van € 3.000 aan de voorziening is toegevoegd.

4.5 Kortlopende schulden

	31 dec. 2016	31 dec. 2015
	€	€
Crediteuren	108.461	65.465
Toegekende verdeelsubsidies Basistaken Musea	59.801	66.209
Toegekende verdeelsubsidies Regionale Geschiedbeoefening en Van den Eerenbeemtfonds	2.450	3.700
<i><u>Belastingen en premies sociale verzekeringen</u></i>		
BTW afdracht 4e kwartaal	-	4.666
Loonbelasting / premies volksverzekering over de maand december	64.556	68.526
	<u>64.556</u>	<u>73.192</u>
<i><u>Schulden inzake pensioenen</u></i>		
Premies pensioenfonds	1.169	2.361
<i><u>Overige schulden en overlopende passiva</u></i>		
Nog te besteden subsidie inzake Erfgoed Academie Brabant	-	467.233
Nog te besteden subsidie inzake Brabant Cloud	1.998	173.066
Nog te besteden subsidie inzake Leerstoel Cultuur in Brabant	35.497	61.651
Nog te besteden subsidie inzake Leerstoel Taal en Cultuur	51.034	46.395
Nog te besteden subsidie inzake Deelname HKK's aan Brabant Cloud	-	10.000
Nog te besteden subsidie inzake Digitalisering	-	4.500
Nog te besteden subsidie inzake Kracht van Erfgoedgemeenschappen	90.841	-
Nog te besteden subsidie inzake Goud van Brabant	57.312	-
Nog te besteden subsidie inzake Brabantse Helden	48.395	-
Schuld inzake Cultuureducatie met Kwaliteit	16.309	49.681
Vakantiegeldverplichting	41.500	44.970
Verlofdagenverplichting	23.631	19.753
Loopbaanbudget conform cao-regeling	18.490	6.526
Nog te betalen netto loon	868	864
Nog te betalen accountants- en administratiekosten	10.279	12.477
Nog te betalen energiekosten	-	35.000
Nog te betalen bankkosten	192	161
Nog te betalen aan Provincie Noord-Brabant inzake verdeelsubsidies 2013	-	24.678
Nog te betalen aan Provincie Noord-Brabant inzake verdeelsubsidies 2014 en 2015	16.572	16.572
Vooruitbetaalde subsidies / bijdragen	-	17.173
Rekening-courant Stichting Knippenbergprijs	1.240	1.635
Nog te betalen Noordbrabants Museum (afrekening gemeenschappelijke kosten 4e kwartaal)	10.156	32.201
Nog te betalen Tilburg University (4e kwartaal Leerstoelen)	44.159	28.267
Nog te betalen Brabantse Erfgoedprijs 2015	-	10.000
Nog te betalen dialectenprijs 2015	1.000	1.000
Nog te betalen Delving	-	16.335
Nog te betalen bijdrage archeologiedagen	18.000	-
Nog te betalen declaraties bestuur	-	1.755
Overige schulden	757	16
	<u>488.230</u>	<u>1.081.909</u>

ABAB Accountants B.V.

29 MEI 2017

5 Toelichting staat van baten en lasten over 2016

	2016	begroting 2016	afwijking begroting/ realisatie 2016	2015
	€	€	€	€
<u>Baten</u>				
<u>Structurele subsidies Provincie Noord-Brabant</u>				
Activiteitsubsidie	1.698.185	1.668.978	29.207	1.619.297
Verdeelsubsidie Basistaken Musea	-	-	-	319.727
Verdeelsubsidie Van den Eerenbeertfonds en Regionale Geschiedbeoefening	-	-	-	74.000
	<u>1.698.185</u>	<u>1.668.978</u>	<u>29.207</u>	<u>2.013.024</u>
<u>Incidentele subsidies en opdrachten</u>				
<u>Leerstoelen:</u>				
Subsidie voorschot Leerstoel Cultuur in Brabant	79.981	53.800	26.181	52.648
Subsidie voorschot Leerstoel Taal en Cultuur	58.964	63.603	-4.639	52.401
<u>Overige Incidentele subsidies en opdrachten</u>				
Museumschatjes	25.000	-	25.000	75.000
Activiteiten Molens en Kerken	-	-	-	30.000
Erfgoed Academie Brabant	226.782	498.534	-271.752	265.090
Brabant Cloud	171.068	183.862	-12.794	113.613
Mandaatvergoeding Verdeelsubsidies	-	-	-	24.719
Erfgoed en Erfgenamen (incl. € 10.000 extra editie In Brabant)	-	-	-	36.500
Project Zuiderwaterlinie	81.603	-	81.603	-
Cultuureducatie met Kwaliteit	50.000	50.000	-	50.000
Organisatie Erfgoedprijzen en manifestatie	-	-	-	120.000
	<u>693.399</u>	<u>849.799</u>	<u>-156.400</u>	<u>819.971</u>
<u>Eigen inkomsten</u>				
Tijdschrift "In Brabant"	18.220	21.000	-2.780	20.190
Verkoop boek "Blikken op Brabant"	441	2.000	-1.559	1.986
Verkoop boek "Erfgoed van de Brabanders"	660	5.000	-4.340	6.462
Verkoop boek "Verhalen van Brabant"	340	-	340	785
Lesproducten erfgoededucatie	2.100	5.000	-2.900	8.091
Scholings- en cursusinkomsten (vnl. Erfgoed Academie Brabant)	20.283	17.500	2.783	19.780
Dag van de Brabantse Volkscultuur	1.310	-	1.310	2.348
Erfgoedontmoeting	6.115	-	6.115	-
Inkomsten Brabant Cloud	21.156	25.000	-3.844	10.012
Dienstverlening aan derden	34.896	19.500	15.396	21.875
Dienstverlening aan derden door Leerstoel Taal en Cultuur in Brabant	23.479	-	23.479	-
Dienstverlening aan derden door Leerstoel Cultuur in Brabant	26.311	-	26.311	-
Huuropbrengsten	250	500	-250	175
Verkoop boek "De Grote Oorlog"	-	-	-	291
Overige verkopen	524	1.500	-976	799
Investeringsprogramma De Cultuur Loper	10.000	10.000	-	10.000
Project Baronie	11.200	-	11.200	-
Vergoeding coördinatiekosten Cultuureducatie met Kwaliteit	7.000	-	7.000	7.000
Interne bijdrage van Erfgoed Academie Brabant naar Cultuureducatie met Kwaliteit	25.000	-	25.000	25.000
Subsidie werkervaringsplaats	2.700	-	2.700	-
Vrijval voorziening Transitie	-	-	-	55.000
Rentebaten	6.340	12.000	-5.660	14.866
	<u>218.325</u>	<u>119.000</u>	<u>99.325</u>	<u>204.660</u>
Totaal baten	<u>2.609.909</u>	<u>2.637.777</u>	<u>-27.868</u>	<u>3.037.657</u>

Stichting Erfgoed Brabant, financieel verslag 2016

	2016	begroting 2016	afwijking begroting/ realisatie 2016	2015
<u>Lasten</u>	€	€	€	€
<u>Kennis toegankelijk maken en ontsluiten</u>				
Corporate Website	* 39.772	84.542	-44.770	19.577
Buurtbank.nl	2.041	-	2.041	2.033
Brabant Cloud / Thuis in Brabant	* 339.325	292.170	47.155	215.228
	381.138	376.712	4.426	236.838
<u>Kennis ontwikkelen en overdragen</u>				
<u>Leerstoelen:</u>				
Leerstoel Cultuur in Brabant	106.292	53.800	52.492	60.352
Leerstoel Taal en Cultuur	82.443	63.603	18.840	52.701
<u>Overige projecten</u>				
Regulier onderhoud educatieve producten	* 41.442	73.603	-32.161	14.154
Museumschatjes	* 88.253	50.000	38.253	70.654
Erfgoed Academie Brabant	* 344.884	448.534	-103.650	338.671
Cultuureducatie met Kwaliteit	* 164.963	147.814	17.149	179.230
Erfgoed en Erfgenamen	-	-	-	19.946
Kerken en Molens	3.817	-	3.817	804
	832.095	837.355	-5.260	736.512
<u>Kennismaken met Verhalen van Brabant</u>				
Boek "Blikken op Brabant"	313	-	313	11.574
Boek "Erfgoed van de Brabanders"	353	-	353	19.935
Boek "Verhalen van Brabant"	4.320	-	4.320	-
Tijdschrift "In Brabant"	* 64.771	56.247	8.523	53.102
Thematisch project Verhalen van Vriend en Vijand (incl. Zuiderwaterlinie)	* 145.405	161.357	-15.951	59.126
Boek "De Grote Oorlog"	-	-	-	4.696
Diverse algemene projecten	-	-	-	441
	215.162	217.604	-2.442	148.874
<u>Kennissen opbouwen en onderhouden</u>				
Tijdschrift "MEST"	22.790	15.000	7.790	15.049
Erfgoedontmoeting	23.241	5.000	18.241	4.720
Paaspop	15.528	7.500	8.028	13.706
Relatiemanagement	* 78.768	71.879	6.889	35.529
Collectieve ondersteuning erfgoedveld	* 32.539	60.000	-27.461	2.315
Opening "Open Monumentendag"	28	-	28	10.550
Project Archeohotspots	-	-	-	1.521
Dag van de Brabantse Volkscultuur	-	-	-	1.857
Erfgoedprijzen	721	8.750	-8.029	157.318
Brabants Heem	-	-	-	152
Zuidelijk Historisch Contact	7.500	7.500	-	7.500
Noord-Brabants Archeologisch Genootschap	-	1.000	-1.000	1.000
Monitoring en evaluatie output	-	15.000	-15.000	7.805
Project Baronie	11.842	-	11.842	-
Adviseringen	6.266	-	6.266	-
Brabant C Fonds	-	17.744	-17.744	7.241
Communicatie	9.207	15.000	-5.793	19.587
Diverse algemene projecten	-	-	-	38
	208.430	224.373	-15.943	285.889

Stichting Erfgoed Brabant, financieel verslag 2016

	2016	begroting 2016	afwijking begroting/ realisatie 2016	2015
	€	€	€	€
<u>Verdeelsubsidies</u>				
Borgstellingsfonds	-	-	-	-
Verdeelsubsidie Basistaken Musea	*	-	-	326.085
Verdeelsubsidie Regionale Geschiedbeoefening	*	-	-	57.365
Verdeelsubsidie Van den Eerenbeemtfonds	*	-	-	24.540
Kosten adviescommissie verdeelsubsidie	-	-	-	2.226
	-	-	-	410.216
<u>Bedrijfsvoering</u>				
<u>Bestuur en directie</u>				
Bestuurszaken (incl. advieskosten)	20.732	15.000	5.732	12.174
Netwerk en representatie	4.304	750	3.554	5.500
	25.036	15.750	9.286	17.674
<u>Interne organisatie</u>				
<u>Personeel</u>				
Lonen en salarissen	934.909	356.208	578.701	902.179
Vrije ruimte (nog te besteden, toe te wijzen)	-	118.964	-118.964	63.272
Personeelskosten geboekt op diverse projecten met *	* -561.570	-	-561.570	-436.972
	373.339	475.172	-101.834	528.479
Mutatie reservering verlofdagen	3.879	-	3.879	-8.789
Sociale lasten	134.481	-	134.481	141.085
Pensioenpremies	89.400	-	89.400	92.152
	601.099	475.172	125.926	752.927
Reiskosten	34.684	45.000	-10.316	25.434
Ontvangen ziekengelden	-	-	-	-40.842
Arbeidsongeschiktheidsverzekering	20.882	22.000	-1.118	30.800
Kosten Trainee	27.261	20.000	7.261	20.000
Opleiding en bijscholing	* 40.453	65.475	-25.022	15.147
Overige personeelskosten	10.947	4.500	6.447	5.923
	735.326	632.148	103.179	809.389
<u>Organisatie</u>				
Kantoorbenodigdheden	2.593	4.000	-1.407	1.536
Telefoonkosten	18.252	16.000	2.252	16.629
Porti- en verzendkosten	6.931	10.000	-3.069	6.632
Kopieerkosten	6.508	5.000	1.508	7.610
Algemene verzekeringen	1.620	1.000	620	1.003
Vrijwilligers	2.812	3.000	-188	4.499
Relatiebeheersysteem	4.958	7.000	-2.042	-
Drukwerk, illustratiemateriaal en vormgeving	1.791	6.500	-4.709	847
Contributies, abonnementen en heffingen	4.294	4.500	-206	4.977
Afschrijving inventarissen en machines	24.009	18.000	6.009	11.546
Rente- en bankkosten	982	1.000	-18	1.185
Overige algemene kosten	4.724	-	4.724	875
	79.474	76.000	3.472	57.338
<u>Financieel</u>				
Accountants- en administratiekosten	17.013	16.335	678	16.098
Bespreking- en advieskosten	523	-	523	221
Loonadministratie	6.001	7.000	-999	7.431
	23.537	23.335	202	23.750
<u>Automatisering</u>				
Automatiseringskosten	54.222	40.000	14.222	73.590
	54.222	40.000	14.222	73.590
<u>Huisvesting</u>				
Huren	106.457	107.500	-1.043	105.848
Onderhoudskosten gebouwen	31.684	35.000	-3.316	28.261
Beveiliging	3.911	-	3.911	3.185
Schoonmaakkosten eigen en gemeenschappelijke ruimtes	8.982	12.000	-3.018	9.737
Gas, water en elektra	11.840	30.000	-18.160	36.137
Overige huisvestingslasten	10.283	10.000	283	16.221
	173.157	194.500	-21.342	199.389
<u>Nagekomen baten en lasten voorgaande jaren</u>				
Nagekomen baten / lasten voorgaande jaren (o.a. energielasten)	-34.775	-	-34.775	-
Totaal Bedrijfsvoering	1.055.977	981.733	74.244	1.181.130

Stichting Erfgoed Brabant, financieel verslag 2016

Specificatie van de met een * gemerkte posten

	werkelijk materieel 2016	werkelijk personeel 2016	werkelijk totaal 2016	begroting materieel 2016	begroting personeel 2016	begroting totaal 2016
	€	€	€	€	€	€
Corporate Website	12.182	27.590	39.772	20.000	64.542	84.542
Brabant Cloud / Thuis in Brabant	192.413	146.913	339.325	160.000	132.170	292.170
Regulier onderhoud educatieve producten	14.285	27.157	41.442	10.000	63.603	73.603
Museumschatjes	88.253	-	88.253	50.000	-	50.000
Erfgoed Academie Brabant	258.024	98.179	356.204	365.000	83.534	448.534
Cultuureducatie met Kwaliteit	82.275	82.687	164.963	60.000	87.814	147.814
Tijdschrift "In Brabant"	51.411	13.360	64.770	30.000	26.247	56.247
Thematisch project Verhalen van Vriend en Vijand	103.784	41.621	145.405	10.000	151.357	161.357
Relatiemanagement	5.140	73.628	78.768	12.000	59.879	71.879
Collectieve ondersteuning erfgoedveld	3.347	29.193	32.539	-	60.000	60.000
Brabant C Fonds	-	-	-	-	17.744	17.744
Opleiding en bijscholing	19.210	21.243	40.453	5.000	60.475	65.475
Totaal geboekte personeelskosten op projecten (*)	830.324	561.570	1.391.895	722.000	807.366	1.529.366

5.1 Toelichting op de staat van baten en lasten

Algemeen:

De staat van baten en lasten is evenals voorgaande jaren opgesteld met als vergelijking de werkelijkheid 2015 en de begrotingscijfers 2016.

Baten:

Toelichting op de verschillen tussen de werkelijke ontvangen baten en de begrote baten:

Structurele- en incidentele subsidies en opdrachten Provincie Noord-Brabant:

Activiteitensubsidie:

In de begroting 2016 is een activiteitensubsidie opgenomen van € 1.668.978. Dit bedrag is door de Provincie Noord-Brabant genoemd in de uitnodigingsbrief van 30 juli 2015, waarin Erfgoed Brabant wordt gevraagd het werkplan en de begroting 2016 in te dienen. Op 15 december 2015 ontvangt Erfgoed Brabant het besluit tot verlening van de subsidie over 2016 van de Provincie Noord-Brabant. In deze brief wordt aangegeven dat de activiteitensubsidie is aangepast tot € 1.698.185. Het verschil is ontstaan door het alsnog indexeren van de loon- en prijsontwikkelingen, waarvan het percentage dus 1,75% is (1,75% van € 1.667.978 is € 29.207).

Voor de twee leerstoelen zijn in 2016 de volgende bedragen ontvangen: Leerstoel Cultuur in Brabant € 53.800 en de Leerstoel Diversiteit Taal en Cultuur in Brabant een bedrag van € 63.603. Als werkelijke baten in 2016 is echter het bedrag opgenomen dat er nodig was om de werkelijke kosten 2016 te dekken (inclusief de kosten van een AIO). Overschotten en/of tekorten (tussen werkelijke kosten en werkelijk ontvangen subsidie) in een boekjaar worden verwerkt in de balanspost "nog te besteden subsidie" van de betreffende leerstoelen.

Verdeelsubsidie:

Zoals in de jaarrekening 2015 al is aangegeven zijn de regelingen m.b.t. de verdeelsubsidies met ingang van 2016 afgeschaft. Dit was al bekend bij het indienen van de begroting. Vandaar dat voor deze post geen begrotingscijfers en ook geen werkelijk ontvangen bedragen in de jaarrekening 2016 meer voorkomen.

Overige incidentele subsidies en opdrachten Provincie Noord-Brabant:

In 2016 is ten behoeve van het project "Museumschatjes" een bedrag van € 25.000 ontvangen om het mogelijk te maken meer leerlingen gebruik te kunnen laten maken van dit project. Voor de projecten Erfgoed Academie Brabant en de Brabant Cloud is in 2016 geen subsidie ontvangen. De verantwoorde bedragen in de baten komen van de balanspost nog te besteden subsidies (uit voorgaande jaren).

In 2016 heeft de Provincie Noord-Brabant aan Erfgoed Brabant de opdracht verleend voor de organisatie van de startconferentie Zuiderwaterlinie op 27 mei 2016, voor een bedrag van € 30.599 en voor de organisatie van het Zuiderwaterliniecongres op 30 september 2016 voor een bedrag van € 51.004. De kosten van dit project zijn opgenomen in de actielijn "Kennismaken met Verhalen van Brabant" onder het totaalproject "Verhalen van Vriend en Vijand".

Voor het project Cultuureducatie met Kwaliteit is, evenals in 2015, een bedrag van € 50.000 ontvangen van Kunstbalie.

Eigen inkomsten:

De verkoop van de door Erfgoed Brabant uitgegeven publicaties laat tekorten zien. De opbrengst van de verkoop van boeken blijft achter bij de verwachting. Ook de abonnementsgelden van het tijdschrift "In Brabant" zijn lager dan begroot. In 2017 wordt er extra aandacht besteed aan het werven van nieuwe abonnees, gesprekken tussen Monumentenwacht Noord-Brabant en de Historische Vereniging Brabant enerzijds en Erfgoed Brabant anderzijds zijn gaande om meer lezers voor "In Brabant" te krijgen.

De opbrengst van de verkoop van lesproducten erfgoededucatie blijft ook achter op de begroting. De deelname aan cursussen ligt qua inkomsten wat hoger dan begroot. Er worden, door de Erfgoed Academie Brabant, met een toenemend aantal deelnemers, diverse bijeenkomsten, studiedagen etc. ook in financieel opzicht met succes georganiseerd. Diverse gehouden evenementen hebben wel een opbrengst gekend, terwijl dat niet begroot was. Bijvoorbeeld: Dag van de Brabantse Volkscultuur en de Erfgoedontmoeting. Ook heeft er een aantal interne subsidieverstrekingen plaatsgevonden, die niet in de begroting waren opgenomen, bijvoorbeeld de door de Erfgoed Academie verstrekt bijdrage aan het project Cultuureducatie met Kwaliteit, de Leerstoel Taal en Cultuur in Brabant en de Leerstoel Cultuur in Brabant. De opbrengsten van de Brabant Cloud hebben de begroting bijna gehaald. Het aantal instellingen dat zich in 2016 heeft aangesloten is al behoorlijk toegenomen. In 2017 zal dit nog verder toenemen. In 2016 zijn diverse diensten verleend aan derden, waaronder secretariële en administratieve dienstverlening aan gelieerde instellingen, maar ook op het gebied van erfgoed is meerdere malen een beroep gedaan op de deskundigheid van medewerkers van Erfgoed Brabant. De werkelijke rentebaten zijn als gevolg van de sterke dalende rente in 2016 bijna gehalveerd t.o.v. de begroting.

Lasten:

De lasten van Stichting Erfgoed Brabant zijn zoveel als mogelijk toegeschreven aan de actielijnen die in de begroting van 2016 zijn geformuleerd. In de begroting 2016 zijn personeelskosten opgenomen voor een aantal projecten. De werkelijke kosten zijn dan ook ten laste van deze actielijn geboekt. Deze kosten zijn berekend op basis van de inzet van de medewerkers conform de gegevens die komen uit de urenregistratie van alle medewerkers. De kosten per uur zijn gebaseerd op een gemiddelde van alle medewerkers. In de jaarrekening zijn de projecten waar personeelskosten zijn opgevoerd voorzien van een ster (*).

Kennis toegankelijk maken en ontsluiten

De belangrijkste projecten onder deze actielijn zijn de Corporate Website en de Brabant Cloud. Het totaal van de kosten van deze actielijn is nagenoeg gelijk aan de begroting. Wat bij de Website minder is uitgegeven dan begroot (ca. € 45.000) is bij de Brabant Cloud meer besteed (ca. € 47.000).

Het overschot (minder kosten dan begroot) op het project Website ontstaat volledig door minder geschreven uren (personeelskosten) dan waarmee vooraf in de begroting rekening is gehouden. Bij de Brabant Cloud komt de inzet van personeel in werkelijkheid redelijk overeen met hetgeen begroot is, de materiële kosten zijn echter hoger. Het project Brabant Cloud is op 31 december 2016 in financiële zin afgehandeld. Op de balans staat nog een klein bedrag als nog te besteden subsidie; dit is het laatste restant dat begin 2017 is besteed.

Kennis ontwikkelen en overdragen

De post regulier onderhoud educatieve producten laat een voordeel zien, vooral door minder bestede uren dan begroot. Materieel gezien is er iets meer uitgegeven aan vervanging en onderhoud van educatieve producten.

Ook onder deze actielijn staat een aantal projecten waarvoor in de begroting personeelskosten zijn opgenomen (posten met *). Omdat in de periode waarin de begroting is gemaakt, nog niet geheel duidelijk was hoeveel uur er per project benodigd zou zijn, ontstaan ook hier verschillen omdat meer of minder personeelskosten zijn gemaakt dan begroot.

Onder deze actielijn zijn ook de kosten voor de leerstoelen opgenomen. Het tekort op het project Museumschatjes wordt goedgemaakt door een vrijval uit gedane reserveringen uit 2015. Het project Erfgoed Academie is op 31 december 2016 in financiële zin afgesloten. Het meerjarige project Cultuur met Kwaliteit in samenwerking met Kunstbalie is op 31 december 2016 in een afrondende fase terechtgekomen. In het eerste halfjaar van 2017 wordt dit project afgesloten. Daarna wordt een tweede project Cultuur met Kwaliteit opgestart, wederom in samenwerking met Kunstbalie, mede gefinancierd door gelden van het Ministerie van OC&W.

Kennis maken met Verhalen van Brabant

In deze actielijn staan de kosten van de door Erfgoed Brabant uitgegeven boeken in voorgaande jaren. Het tijdschrift in Brabant, waar t.o.v. de begroting daarnaast meer is uitgegeven van begroot.

In het thematisch project "Verhalen van Vriend en Vijand" is in 2016 de opdracht van de Provincie Noord-Brabant m.b.t. de organisatie van een tweetal congressen m.b.t. de Zuiderwaterlinie opgenomen. Hiervoor zijn in 2016 extra middelen ontvangen.

Verdeelsubsidies

De verdeelsubsidie is met ingang van 01-01-2016 afgeschaft.

Bedrijfsvoering

Zoals hierboven al is uitgelegd, is evenals in 2015 voor een aantal projecten in de begroting 2016 een post personeelskosten opgenomen. Dit in tegenstelling tot voorgaande jaren. In de actielijn Bedrijfsvoering is dit goed zichtbaar bij de lonen en salarissen. Het tekort op de lonen en salarissen dat nu zichtbaar is, ontstaat doordat op een aantal projecten meer personeelskosten begroot zijn dan in werkelijkheid blijkt uit de urenregistratie. Hierdoor ontstaan voordelen op de diverse projecten, zoals hierboven al meerdere malen is aangehaald in de verklaring van verschillen. Deze voordelen op de diverse projecten maken dat er in de restpost salarissen die onder de bedrijfsvoering is opgenomen, een tekort ontstaat.

De organisatiekosten liggen lager dan de begroting. Dit ontstaat vooral door de post nagekomen lasten en baten voorgaande jaren. In 2016 zijn de afrekeningen energie van voorgaande jaren ontvangen. De energiekosten over de voorgaande jaren waren veel lager dan in de voorgaande jaarrekeningen werd ingeschat. Door het plaatsen van diverse tussenmeters blijkt dat het energieverbruik in "De Griffie" lager is dan in de eerste jaren aan Erfgoed Brabant is doorbelast.

De automatiseringskosten liggen hoger dan begroot. Het begrote bedrag is aan de lage kant t.o.v. de verplichtingen die Erfgoed Brabant is aangegaan met de nieuwe ICT-beheerder.

Huisvestingskosten vallen lager uit dan begroot. Ook hier speelt de energielast weer een rol. In de begroting is een te hoog bedrag opgenomen voor energie t.o.v. de werkelijkheid. In de komende jaren zal de begroting hierop aangepast worden.

5.2 Niet in de balans opgenomen verplichtingen

Huurverplichting

De aangegane huurverplichtingen inzake de in gebruik zijnde ruimten in het kantoorpand "De Griffie" bedragen € 94.240 (incl. BTW) op jaarbasis (vorig jaar € 93.883).

De aangegane huurverplichting voor 6 parkeerplaatsen in de Museumkwartier parkeerkelder is € 12.396 (vorig jaar € 12.350).

De aangegane verplichtingen inzake bijkomende leveringen en diensten bedragen € 28.176.

De huurcontracten zijn afgesloten per 01-07-2011 voor een periode van 20 jaar, einde contract derhalve 30-06-2031. De huurcontracten worden daarna, behoudens opzegging, telkens verlengd voor een periode van 10 jaar.

Leasecontracten kopieermachines

Stichting Erfgoed Brabant heeft nog een leasecontract lopen voor een aantal kopieermachines. Het contract is ingegaan op 1 september 2015 en heeft een looptijd van 60 maanden, dus tot 1 september 2021. De leaseprijs is € 3.456 (vorig jaar € 3.456) op jaarbasis, waarbij er 10.000 zwart-wit en 1.000 kleuren kopieën in de genoemde prijs zijn begrepen.

5.3 Werknemers

Werknemers

Gedurende het boekjaar had de stichting gemiddeld 16,5 FTE's in loondienst (2015: 16,4).

Specificatie van het personeel naar functie:	<u>2016</u>	<u>2015</u>
Directie	2,00	2,00
Bedrijfsvoering	2,60	2,60
Projectleiding	3,70	3,70
Projectmedewerkers	8,20	8,10

's-Hertogenbosch, 29 mei 2017

De directeur-bestuurder van de Stichting Erfgoed Brabant:

P.J.G.M. Timmermans

De Raad van Toezicht van de Stichting Erfgoed Brabant bestaat uit de volgende personen:

H.P.T.M. Willems (voorzitter)

J.G.I.M. Reijrink

A.P.M. Veltman

J.A.M. van Heijningen

J.W.M. Buys

5.4 Wet Normering Topinkomens

WNT verantwoording 2016, Stichting Erfgoed Brabant

Per 1 januari 2013 is de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) ingegaan. Deze verantwoording is opgesteld op basis van de volgende op Stichting Erfgoed Brabant van toepassing zijnde regelgeving: het algemene WNT maximum.

Het bezoldigingsmaximum in 2016 voor Stichting Erfgoed Brabant is € 179.000. De onderstaande bezoldigingen blijven zowel onder deze norm alsook onder de lager vastgestelde Brabant norm. Het weergegeven toepasselijke WNT maximum per persoon of functie is berekend naar rato van de omvang (en voor topfunctionarissen tevens de duur) van het dienstverband, waarbij voor de berekening de omvang van het dienstverband nooit groter kan zijn dan 1,0 FTE. Uitzondering hierop is het WNT maximum voor de leden de RvT: dit bedraagt voor de voorzitter 15% (€ 26.850) en voor de overige leden 10% (€ 17.900) van het bezoldigingsmaximum.

bedragen x € 1	P.J.G.M. Timmermans	M.J.M.A. Mooren
Functie(s)	Directeur / bestuurder	Adjunct-directeur
Datum aanvang functie in boekjaar		
Datum einde functie in boekjaar		
Omvang dienstverband (fte)	1,0	1,0
Gewezen topfunctionaris J/N	nee	nee
Individueel WNT maximum	179.000	179.000
Beloning (WNT)	107.575	86.079
Belastbare onkostenvergoedingen	826	11
Beloningen betaalbaar op termijn	11.300	9.298
Subtotaal	119.700	95.388
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	-	-
Totale bezoldiging boekjaar €	119.700	95.388

Gegevens voorgaand jaar

Aanvang functievervulling in voorgaand		
Omvang dienstverband (fte)	1,0	1,0
Beloning (WNT)	99.482	80.744
Belastbare onkostenvergoedingen	823	158
Beloningen betaalbaar op termijn	11.032	8.666
Totale bezoldiging voorgaand jaar €	111.337	89.568

bedragen x € 1	H.P.T.M. Willems	J.G.I.M. Reijrink	A.P.M. Veltman	J.A.M. van Heijningen	J.W.M. Buys
Functie(s)	Voorzitter	Lid	Lid	Lid	Lid
Datum aanvang functie in boekjaar					
Datum einde functie in boekjaar					
Individueel WNT maximum	26.850	17.900	17.900	17.900	17.900
Beloning (WNT)	1.500	1.000	900	900	900
Belastbare onkostenvergoedingen	-	-	-	-	-
Beloningen betaalbaar op termijn	-	-	-	-	-
Subtotaal	1.500	1.000	900	900	900
-/- Onverschuldigd betaald bedrag	-	-	-	-	-
Totale bezoldiging boekjaar €	1.500	1.000	900	900	900

Gegevens voorgaand jaar

Datum aanvang functie in voorgaand					
Datum einde functie in voorgaand jaar					
Beloning (WNT)	3.000	950	450	600	700
Belastbare onkostenvergoedingen	-	-	-	-	-
Beloningen betaalbaar op termijn	-	-	-	-	-
Totale bezoldiging voorgaand jaar €	3.000	950	450	600	700

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan: De Raad van Toezicht van Stichting Erfgoed Brabant

A. Verklaring over de in het financieel verslag opgenomen jaarrekening 2016

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2016 van Stichting Erfgoed Brabant te 's-Hertogenbosch gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit financieel verslag, op pagina 6 tot en met pagina 30, opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Erfgoed Brabant per 31 december 2016 en van het resultaat over 2016 in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 640 Organisaties zonder winststreven.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2016;
2. de staat van baten en lasten over 2016; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Erfgoed Brabant te 's-Hertogenbosch zoals vereist in de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening Gedrags- en Beroepsregels Accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

B. Verklaring over de in het financieel verslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het financieel verslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag;
- andere informatie zoals vereist door RJ-Richtlijn 640 Organisaties zonder winststreven.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de controle of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van het bestuursverslag en de andere informatie in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 640 Organisaties zonder winststreven.

C. Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het bestuur en de Raad van Toezicht voor de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met de in Nederland geldende RJ-Richtlijn 640 Organisaties zonder winststreven. In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of de rechtspersoon in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om de rechtspersoon te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de rechtspersoon haar activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De Raad van Toezicht is verantwoordelijk voor het uitoefenen van toezicht op het proces van financiële verslaggeving van de entiteit.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate, maar geen absolute mate, van zekerheid, waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, de timing en de omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- Het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan er sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.
- Het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van de entiteit.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan.
- Het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of de onderneming haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een onderneming haar continuïteit niet langer kan handhaven.
- Het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen.
- Het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met de met governance belaste personen onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Tilburg, 29 mei 2017

ABAB Accountants B.V.

Was getekend

R.M. Smittenberg RA

Kostenverdeelstaat Stichting Erfgoed Brabant 2016

	Hulpkostenplaatsen		Hoofdkostenplaatsen				TOTAAL
	DIRECTIE	STAF / SECRETARIAAT/ BEDRIJFSVOERING	KENNIS TOEGANKELIJK MAKEN EN ONTSLUITEN	KENNIS ONTWIKKELLEN EN OVERDRAGEN	KENNISMAKEN MET VERHALEN VAN BRABANT	KENNISSEN OPBOUWEN EN ONDERHOUDEN	
Productieve uren	2.658	2.273	3.086	5.249	1.828	4.246	19.340
UITGAVEN	€	€	€	€	€	€	
Personeelskosten	101.055	86.439	117.347	199.558	69.489	161.438	735.326
Bestuur en directie	3.441	2.943	3.995	6.794	2.366	5.497	25.036
Interne organisatie	10.922	9.342	12.683	21.568	7.510	17.448	79.474
Financieel	3.235	2.767	3.756	6.388	2.224	5.167	23.537
Automatisering	7.452	6.374	8.653	14.715	5.124	11.904	54.222
Huisvesting	23.797	20.355	27.633	46.993	16.363	38.016	173.157
Nagekomen baten en lasten voorgaande jaren	-4.779	-4.088	-5.550	-9.438	-3.286	-7.635	-34.775
Totaal directe kosten	145.121	124.132	168.518	286.579	99.791	231.835	1.055.977
Naar hoofdkostenplaatsen	-145.121	-124.132					-269.254
Toerekening directie			31.085	52.863	18.407	42.765	145.120
Toerekening staf; secretariaat; bedrijfsvoering			26.589	45.218	15.746	36.581	124.133
			226.193	384.660	133.944	311.181	1.055.977
KENNIS TOEGANKELIJK MAKEN EN ONTSLUITEN							
Erfgoed Portal Brabant / Website			39.772				39.772
Brabant Cloud / Thuis in Brabant			341.366				341.366
KENNIS ONTWIKKELLEN EN OVERDRAGEN							
Regulier onderhoud educatieve producten				41.442			41.442
Museumschatjes				88.253			88.253
Cultuur met Kwaliteit				164.963			164.963
Erfgoed Academie Brabant: algemeen				344.885			344.885
Kerken en Molens				3.817			3.817
Erfgoed Academie Brabant: Leerstoelen CIB en DTC				188.735			188.735
KENNISMAKEN MET VERHALEN VAN BRABANT							
Themaproject Verhalen van Vriend en Vijand					145.405		145.405
Boeken					4.986		4.986
Magazine In Brabant					64.771		64.771
KENNISSEN OPBOUWEN EN ONDERHOUDEN							
Relatiemanagement (RM) algemeen						78.768	78.768
Relatie event: Paaspop						15.528	15.528
Relatie event: Erfgoedontmoeting						23.241	23.241
Collectieve ondersteuning (CO) erfgoedveld algemeen						50.647	50.647
Financiële ondersteuning (NHJ, NBAG, Btrabants Heem)						7.500	7.500
Financiële bijdrage tijdschrift MEST en MEST online						22.790	22.790
Open Monumenten Dag						28	28
Brabantse Erfgoedprijs						721	721
Communicatie						9.207	9.207
TOTAAL GENERAAL	-	-	607.331	1.216.755	349.106	519.611	2.692.802

